MUSLIMANSKA BIBLIOTEKA

Knjiga 2.

ISLAM — NJEGOVA NAUKA I NJEGOV ZNAČAJ

MUSLIMANSKA BIBLIOTEKA
Knjiga 2.

ISLAM — NJEGOVA NAUKA I NJEGOV ZNAČAJ

Beč 1954

Tisak: Buchdruckerei Emil Gottstein (Pächter Friedrich Geyer)
Wien XVII, Pezzlgasse 53

PREDGOVOR

Ova knjižica treba biti skroman doprinos budjenju vjerske i moralne svijesti muslimanskih izbjeglica, koji — odsječeni od svojih duhovnih izvora — evo već skoro čitavo jedno desetljeće lutaju svijetom i pišu tužnu povijest onih prognanika, koje jednakom nesmiljenošću taru životne tegobe tudjine kao i čežnja za pradjedovskim domom i milim i dragim. Muslimanski muhadžiri proživljuju bez sumnje težu sudbinu nego druge izbjeglice, jer su prepušteni sami sebi i bačeni u jednu sredinu, koja niti hoće niti može razumjeti sve njihove potrebe, ponajmanje pak potrebe njihove duše i srca.

Noseći u sebi sjećanja na teške dane rata, na sliku groze i užasa, koja je obavijala njihova sela i kasabe i progutala im najmilije, a na drugoj strani imajući pred očima nekdašnji slatki idil mira i spokoja, muslimanske izbjeglice iz Bosne, Hercegovine i Novopazarskog Sandžaka se na časove osjećaju višestruko prognanim. Osjećaju se odbačenim, neshvaćenim, samim, suvišnim. Stari bosanski pjesnik Hilmibeg Ljubović bi ovo duševno stanje opisao stihovima:

Nigdje svoga ni u gori vuka,
Sve što volih, sve mi svijet uze.

Vjera je još jedino dobro, koje su ovi prognanici sa Serhata i ostale Bosne uspjeli spasiti kroz buru i oganj. Iz tog duševnog depozita crpe utjehu i nadu. On im je živi komad Bosne, koji nose u sebi. Njemu vrijedi amanet majki i očeva. Ali i ta vjera je vremenom toliko izblijedila, da ju je djelomično jedva prepoznati. Nu opća, gorljiva, neumitna želja ovih rastepenih sinova Herceg-Bosne i Sandžaka je, da tu vjeru održe, unaprijede i razbuktaju do plemenitog zanosa. Eto ovoj želji i potrebi treba — u granicama mogućnosti — udovoljiti ova knjižica.

Prikaz islamske nauke, koji je pružen na stranicama ove knjižice, namijenjen je i onim zainteresiranim inovjercima, koji iz naučnih, nacionalnih ili drugih razloga žele upoznati islam u praksi i svijesti njegovih sljedbenika. Islam zaslužuje bez sum-

nje i drukčije pažnju misaonih ljudi, koliko god djelomično bila jaka vjerska, nacionalna ili bilo koja druga odbojnost prema Muhamedu i njegovu djelu. „Neoborivo svjedočanstvo za učinak i utjecaj Muhamedove ličnosti“, priznaje jedan strogi kritičar islama, Richard Hartmann, — „je vjernost, s kojom su Muhamedu bile odane njegove pristaše, medju njima muževi, o čijoj ćudorednoj ozbiljnosti i karakternoj jačini povijesna predaja ne ostavlja nikakve sumnje, kao Ebû Bekr i prije svega Omer. Najudarniji dokaz za njegovu veličinu pruža njegovo djelo: po njemu objavljena vjera, u kojoj su nebrojeni milioni, medju njima ćudoredno visoko stojećî i — takodjer po našim mjerilima — visoko obrazovanî ljudi, do danas vidjeli i vide vrhunac religiozno-ćudorednog razvitka ljudstva i kojoj nebrojeni pojedinci zahvaljuju svoju ćudorednu i duhovnu ravnotežu i čvrstinu“.

Obredoslovni dio ove radnje izložen je prema Takvimu za 1954 godinu, koji je izdalo Društvo ilmijje za Bosnu i Hercegovinu.

Korekture je, pored pisca, obavio Salih ef. Šabanović.

Ako ova radnja od muslimanske hrvatske emigracije bude prihvaćena i studirana s upola onoliko dobre volje, s koliko je pisana, bit će joj svrha ispunjena. Pažljivom studiju preporučujem osobito kur‘anske tekstove i hadise.

Rabbi jessir velâ tu‘assir! Rabbi temmim bil-hajr! Âmîn.

Izdavač.

ŠTA JE ISLAM?

Islam je vjera, koju je Bog (dž. š.) preko svog posljednjeg poslanika Muhameda (a. s.) objavio svijetu. Islam znači predanje u Božju volju i duševni mir u zadovoljstvu Božjem. Pripadnici islama zovu se muslimani.

Biti musliman znači: vjerovati i djelom svjedočiti, da je Bog-Gospodar samo jedan i da je živa istina sve što je Bog (dž. š.) preko svojih poslanika čovječanstvu objavio. Božji poslanici bili su odabrani ljudi, kojima je Bog putem nadahnuća, vizije ili poruke po andjelu Gjebrâilu slao svoje objave, da ih dostave ljudima. Božijih poslanika bilo je više, a najpoznatiji su Nûh (Noje), Ibrâhim (Abraham), Mûsâ (Mojsije), Îsâ (Isus) i Muhamed (a. s.).

Islam obuhvaća tri dijela: vjerovanje, vršenje vjerskih dužnosti i vladanje.

Musliman mora: 1) poznavati i vjerovati Islamski kredo (vjerovanje) 2) poznavati i izvršavati Islamske vjerske dužnosti i 3) poznavati ćudoredne i društvene propise islama i po njima se vladati.

Svi islamski propisi skupa zovu se šerîat (vjerozakon, put).

I. ISLAMSKO VJEROVANJE

Âmentu billâhi, ve melâiketihî, ve kutubihî, ve rusulihî vel-jevmilâhiri, ve bil-kaderi hajrihî ve šerrihî minallâhi teâlâ.

To znači: Vjerujem Boga, Božje andjele, Božje knjige, Božje poslanike, Sudnji dan i Kader, to jest da sve što se dogadja biva s Božjim odredjenjem.

U islamskom vjerovanju sadržano je šest temeljnih članaka vjere.

1) VJERUJEM BOGA

Bog (Allâh) postoji, nije postao, neće ga nestati, jedan je, nije nikome i ničemu sličan, sam po sebi opstoji. Bog živi, zna, čuje,

vidi, sve čini svojom voljom, svemoćan je, sve stvara, uzdržava i rastvara.

Kad spomenemo Božje ime treba reći: dželle šânuhû (Uzvišeni). To se skraćeno piše: dž. š.

2) VJERUJEM BOŽJE ANDJELE

Andjeli su Božja nevidljiva bića. Oni nikada ne griješe. Oni prate čovjeka, pišu njegova djela i donose mu dobre misli. Andjela ima vrlo mnogo. Najpoznatiji su: Gjebrâil, Azrâil, Isrâfil, Mikâil, Munkir i Nekîr.

Nevidljiva bića, koja donose zle misli zovu se šejtani.

3) VJERUJEM BOŽJE KNJIGE

Božje knjige su Božje objave, koje su ljudima saopćili Božji poslanici. Te objave donosio je obično od Boga (dž. š.) andjeo Gjebrâil. One su napisane.

Najpoznatije su ove četiri svete knjige: Tevrât (Tora), Zebûr (Pentateuh), Indžil (Evandjelje) i Kur-ân.

Kur-ân

Kur-ân je knjiga, koju je Bog (dž. š.) objavio po andjelu Gjebrailu svome poslaniku Muhamedu (a. s.). Kur-an je objavljen na arapskom jeziku.

U Kur-anu su sadržane upute u Islamsko vjerovanje, Islamske vjerske dužnosti i Islamsko vladanje. Kur-an je naše sveto pismo.

Svaki musliman mora znati napamet bar nešto iz Kur-ana. Poželjno je da svaki musliman zna čitati (učiti)*) Kur-an i da u svakom većem mjestu bude makar jedna osoba, koja zna cio Kur-an napamet (hâfiz).

4) VJERUJEM BOŽJE POSLANIKE

Prvi čovjek na zemlji je Adem (a. s.). Bog (dž. š.) stvorio je Adema i njegovu ženu Havvu, i od njih je potekao ljudski rod.

Svi Božji poslanici su bili pametni i bez duševnih i tjelesnih mana, nisu nikada griješili, govorili su uvijek istinu i vjerno su kazivali ljudima Božju objavu. Prvi Božji poslanik bio je Adem, a posljednji Muhamed (a. s.).

Kad se spomene ime jednog Božjeg poslanika treba reći: Alejhis-selâm. (Mir Božji s njim!) To se skraćeno piše: a. s.

---

*) Čitanje ili recitiranje Kur-ana na psalmodirajući način u Bosni, Hercegovini i Sandžaku se zove „učenjem“.

Muhamed (alejhis-selâm)

Božji poslanik Muhamed (a. s.) rodio se 20. aprila 571 godine u gradu Meki u Arabiji. Ocu mu je bilo ime Abdulâh, a majci Amîna. Po rodu je pripadao uglednom plemenu Kureiš, a porodici Hâšim. Otac mu je umro 2 mjeseca prije nego što je on rodjen, a majka kad mu je bilo 6 godina. Poslije majčine smrti Muhameda je uzeo sebi djed po ocu Abdul-Muttalib. Kad je nakon dvije godine i djed umro, siroto dijete došlo je pod okrilje svoga strica Ebû Tâliba. I djed i stric pazili su Muhameda kao svoje dijete.

Muhamed (a. s.) je još pri rodjenju pokazao znakove, da će biti velik čovjek — Božji poslanik. To se je jasno opažalo kroz njegov život prije poslanstva. Bio je dobar i pravedan i uvijek je govorio istinu. Klonio se svega što je ružno i nije nikad obožavao kipove. Njega je svatko volio i sa zadovoljstvom susretao. Zbog njegove izvanredne vjernosti prozvali su ga Muhamed-Emîn (pouzdani Muhamed). Muhamed (a. s.) je odrastao u kući svoga strica pomažući mu u kućnim i trgovačkim poslovima. Dva put je putovao u Siriju. Prvi put u dvanaestoj godini života prateći Ebu-Taliba, a drugi put u dvadeset i petoj godini po trgovačkom poslu udovice Hatidže. Poslije povratka s ovoga putovanja oženio se Muhamed (a. s.) Hatidžom i prešao u njenu kuću. Sve do četrdesete godine svoga života Muhamed (a. s.) se bavio trgovinom. Slovio je kao solidan trgovac, povučen građanin i uzoran muž i otac. Službenu vjeru Meke — obožavanje kipova—nije slijedio. Cijenio je ljude koji su vjerovali u jednog Boga. Šireg društva nije volio. Jedini njegov drug bio je tadanji mekanski trgovac Ebû Bekir. Strica Ebû-Tâliba je poput oca uvijek poštovao i kao dokaz svoje ljubavi prema njemu uzeo je u svoju kuću njegova sinčića Aliju (Hazreti Aliju). Stupivši u četrdesetu godinu Muhamed (a. s.) se gotovo posve povukao u samoću i razmišljanje. Satima i danima bi sjedio zamišljen u pećini Hîra u blizini Meke. U takvome stanju jednog dana ugleda Gjebrâila i čuje riječi: „Čitaj, u ime Tvoga Gospodara, koji Te je stvorio“. (Ikre‘ bismi rabbikellêzî halek).

Od tada je Muhamed (a. s.) počeo primati Božju objavu i kao Božji poslanik pozivati ljude da vjeruju Boga, neograničenog Gospodaru, koji nije nikog rodio niti je rodjen i kome nije nitko ravan.

Muhamed (a. s.) je propovijedao vjeru islam dvadeset i tri godine, i to: deset godina u Meki i trinaest godina u Medini.

Posljednji Božji poslanik Muhamed preselio se na drugi svijet u šezdeset i trećoj godini svoga života, u gradu Medini.

Mevlûd je dan rođenja Muhameda (a. s.).

Hidžret je dan, kada je Muhamed (a. s.) ostavio Meku i preselio se u Medinu. Muslimani od tada računaju svoje godine.

5) VJERUJEM SUDNJI DAN

Sudnji dan je vrijeme kada će Bog (dž. š.) suditi ljudima za njihova djela. Tko bude zaslužio milost Božju, bit će nagradjen džennetom, a tko se bude ogriješio o Božje zapovijedi, bit će kažnjen džehennemom — osim ako mu Bog (dž. š.) oprosti. Samo Bog (dž. š.) zna, kada će biti Sudnji dan.

Sve će pomrijeti i svega će nestati, zatim će na drugom svijetu sve što je pomrlo ponovo oživjeti. Džennet je mjesto, gdje će vječno uživati sve blagodati oni, koji zasluže milost Božju. Džehennem je mjesto, gdje će prema grijesima patiti oni, koji su se ogriješili o Božje zapovijedi.

6) VJERUJEM KADER-ODREDJENJE

Sve se dogadja s Božjom odredbom. Bog (d. š.) dao je ljudima razum i slobodnu volju, da se odlučuju za dobra ili rdjava djela. Čovjek se mora truditi, da čini dobra djela, a ako ga u životu zadesi kakva neugodnost, treba je strpljivo podnijeti.

II. ISLAMSKE VJERSKE DUŽNOSTI

Temeljne islamske dužnosti ili članci islama, t. j. aktivnog predanja u Božju volju, su:

1) očivati temeljno islamsko vjerovanje (kelimei-šehâdet),
2) obavljati pet dnevnih molitava,
3) postiti 30 dana mjeseca ramazana,
4) davati godišnji prirez za sirotinju,
5) bar jednom u životu hodočastiti Meku, kolijevku islama u Arabiji.

1) KELIMEI-ŠEHÂDET (OČITOVANJE TEMELJNOG KREDA)

Ešhedu en lâ ilâhe illellâh ve ešhedu enne Muhammeden 'abduhû ve resûluhû.

To znači: Vjerujem i očitujem, da je Bog samo jedan; vjerujem i očitujem, da je Muhamed Božji rob i Božji poslanik.

Znamo, srcem vjerujemo i jezikom izgovaramo, da ima Allah, vječni i milostivi Gospodar svega što se vidi i ne vidi. Muhamed je Božji rob, jer je bio čovjek, a svi su ljudi Božji robovi. Muhamed (a. s.) je Božji poslanik, jer ga je Bog (dž. š.) zaista poslao, da objavi ljudima vjeru islam.

Muhamed je vjerno i podpuno objavio ljudima Božju objavu Kur-ân. Život i rad Muhameda-Pejgambera*) služe kao uzor, u koji se treba ugledati.

Riječi, djela i prešutna odobrenja Mohamedova zovu se skupnim imenom Hadîs. Hadîs je — iza Kur-âna — drugo vrelo islamske nauke.

Farz su one vjerske odredbe i dužnosti, koje su ustanovljene Kur-ânom. To su glavne, svete dužnosti islama. Njihovo ispunjavanje odgovara minimumu vjere, koji je potreban, da se netko može smatrati dobrim muslimanom.

Sunnet su one vjerske odredbe i dužnosti, koje imaju svoje počelo u primjeru i preporukama Muhameda (a. s.).

Harâm je pojam zabranjenog. Islamske zabrane počivaju izravno na Božjem autoritetu, to jest na Kur-ânu.

2) DNEVNE MOLITVE (NAMAZI)

Kur-ân: Slavi svoga Gospodara molitvom prije izlaska sunca, u po dana, kad sunce nagne zapadu, kad zadje i kad na zemlju nadne puna tama. (XX: 130).

Islam propisuje pet dnevnih molitava: jutarnju molitvu (sabah,) podnevnu molitvu (zuhr), poslijepodnevnu molitvu (ikindiju), večernju molitvu (akšam) i noćnu molitvu (jaciju). Svaka od ovih molitava se vrši u odredjeno doba dana.

Islamska molitva traži puno predanje vjernika u Božju volju, pa se vrši ne samo mišlju i osjećajem, nego i jezikom i tijelom. Bitni sastavni dijelovi islamske molitve su klanjanje (rukû') i padanje ničice (sedžda). Sastav molitve služi jačanju pobožnog raspoloženja i ujedno doprinosi tjelesnoj krepkoći i razvijanju smisla za osobnu i društvenu disciplinu.

Osim pet dnevnih molitava postoje još svečana sedmična molitva petkom (džuma) i prigodne molitve.

Preduvjeti za valjanost molitve su:

1) čisto tijelo i odijelo vjernika, koji pristupa molitvi, i čisto mjesto, gdje se molitva obavlja;
2) pranje prije molitve na propisan način (abdest) i — u stanovitim slučajevima — kupanje. Gdje nema vode, obavlja se simbolično pranje (tejemmum);
3) da vjernik pristupi molitvi pristojno obučen;
4) da molitvu obavi pravovremeno;
5) da se pri molitvi okrene licem prema Kâbi (svetištu islama u Meki);

*) Pejgamber (perzijska riječ) = utješitelj.

6) da molitvu obavi po jasno stvorenoj namjeri (nijjetu), da se želi Bogu moliti. Ovaj preduvjet je uzakonjen zato, što molitva treba biti svjestan čin i što se djela čovjekova prosudjuju po namjerama. Nijjet se može učiniti ovako: Naumio sam, da u ime Svevišnjeg pristupim jutarnjoj (podnevnoj itd.) molitvi. Okrećem zajedno s milionima drugih vjernika svoje lice prema Kâbi.

Čistoća

Musliman je dužan držati uvijek čisto tijelo, odijelo i stan. Prljava tijela i u zamazanu i nečistu odijelu ne može se pristupiti molitvi. Musliman je dužan kupati se, prati se poslije obavljene nužde, paziti, da na odjeću ne kane mokraća ili koja druga nečist, prati ruke prije i poslije jela, odstranjivati dlake ispod pazuha i intimnih dijelova tijela i uopće voditi računa o tjelesnoj njezi.

Pranje prije molitve (abdest)

Prije svake molitve treba se propisno očistiti — „abdest uzeti", t. j. čistom vodom oprati ruke do za šake, tri puta isprati usta, upotrebljujući po mogućnosti pri tome četku za zube (misvak), tri puta isprati nos, oprati cijelo lice i obje ruke do iza lakata, i to najprije desnu pa onda lijevu ruku, očistiti uši i vrat, a mokrom rukom potrati po tjemenu glave, te na koncu oprati obe noge do više zaglavaka (takodjer najprije desnu pa onda lijevu nogu).

Pri pranju pojedinih dijelova tijela vjernik u mislima vrši pregled (retrospekciju) svojih djela, koja je izveo u razmaku izmedju dvaju molitava, ispituje moralnu vrijednost tih djela, kaje se za možebitne pogreške i propuste i donosi odluke o poboljšanju svog budućeg vladanja. Tako će, ako je govorio loše i nepristojne riječi, pri izapiranju usta misliti i na duševno čišćenje toga organa, t. j. odlučiti se na strožiju disciplinu jezika i na muslimana dostojniji način govora. Potiranje tjemena mokrom rukom treba, na pr., biti simbolički izraz želje za čistim i plemenitim mislima, itd. Prilikom uzimanja abdesta treba takodjer izgovoriti „islamsko očitovanje" (kelimei-šehadet). Po završetku pranja vjernik će se otrati čistom maramom.

Zavoj od rane koja se ne smije kvasiti treba potrati mokrom rukom. S jednim abdestom može se obaviti više molitava. Abdest se mora uzeti i kad se hoće čitati u Kur-anu.

Pranje treba ponoviti: nakon svake prirodne nužde, ako iz tijela poteče krv ili procuri gnoj ili žuta tekućina, ako se zaspe, ako se onesvijesti ili ako se punim ustima povrati jelo ili piće.

Kupanje

Kod kupanja treba: 1) usta i grlo vodom isplakati, 2) nos vodom isprati, 3) cijelo tijelo potpuno oprati, da nigdje suho ne ostane.

Simbolično pranje (tejemmum)

Kada se musliman nadje u položaju. da treba abdest uzeti ili se mora okupati a nema vode ili do vode ne može doći, onda će uzeti tejemmum. Tejemmum se uzima ovako: 1) odlučiti radi čega se uzima tejemmum (umjesto obdesta ili kupanja), 2) dotaknuti se dlanima **čiste** i suhe zemlje ili predmeta od zemlje, malo ih otresti i potrati se jedanput po licu, i 3) opet dlanima dotaknuti zemlju i potrati lijevom rukom desnu, a zatim desnom rukom lijevu ruku do iza lakta, jedanput.

Tejemmum će se uzeti i kad imamo vode, ali se zbog bolesti ne smije tijelo kvasiti.

Pokrivanje tijela

Prije stupanja u molitvu treba se pristojno obući. Kod muškarca mora biti pokriveno tijelo od pasa do pod koljena, a kod ženske mora biti pokriveno cijelo tijelo i kosa osim lica, ruku do za šaka i nogu do članaka. Ne smije se imati na sebi pretijesne i prozirne haljine. Muškarci ne smiju nositi svilu ni zlatninu.

Vrijeme dnevnih molitava (namâzâ)

Namazi se klanjaju svaki u svoje određeno vrijeme. Određivanje namaskih vremena vezano je za kretanje sunca. Pojedine namaske vaktove oglašuje muezin (kantor).

Vrijeme podnevne molitve počinje kad se sunce makne sa sredine neba, i traje do ikindije.

Vrijeme ikindije počinje kada se vodoravna podnevna sjena uspravna predmeta poveća za dužinu samog predmeta.

Vrijeme večernje molitve počinje od zalaska sunca i traje do jacije.

Vrijeme jacije počinje kad nestane sjaja na zapadu i traje do pred zoru.

Poziv na molitvu (ezân)

Allâhu ekber, Allâhu ekber, Allâhu ekber, Allâhu ekber,
Ešhedu en lâ-ilâhe illellâh; ešhedu en lâ ilâhe illellâh.
Ešhedu enne Muhammeden resûlullâh, ešhedu enne Muhammeden resûlullâh.
Hajje ales-salâh, hajje ales-salâh!
Hajje alel-felâh, hajje alel-felâh!

Allâhu ekber, Allâhu ekber. — Lâ ilâhe illellâh.

(Prijevod: Bog je najveći. Bog je najveći. Svjedočim, da nema boga do Boga. Sjedočim, da je Muhamed Božji poslanik. Dodjite na molitvu, dodjite na spas! Nema boga do Boga.)

Pred jutarnju molitvu se iza Hajje alel-felâh doda: Essalâtu hajrun minennevm, essalatu hajrun minennevm! (= Molitva je bolja nego san!).

Poziv na molitvu oglašuje polagano i punim glasom muezin. U modernijim muslimanskim sredinama vrijeme molitve se oglašuje s ploča zvučnikom ili radiom.

Sastavni dijelovi molitve

Molitva se sastoji od dva, tri ili četiri člana (rekâta). Svaki se član sastoji od: 1) stajanja u mirnom stavu, 2) recitiranja odlomaka iż Kur-ana, 3) klanjanja ili pregiba (rukû'a) i 4) prosternacije (sedžde). Zaključni dio molitve obrazuje mirno sjedenje na savijenim podkoljenicama. Nakon svaka dva člana slijedi kraće zadržavanje u sjedećem stavu.

Vjernik stupa u posvećeno stanje molitve dizanjem otvorenih i naprijed upravljenih dlanova prema nebu uz istovremeno izgovaranje formule: Allâhu ekber (= Bog je najveći). Na ovaj način on simbolički prekida vezu s ovim svijetom i stupa izravno pred lice Božje.

Iz posvećenog stanja vjernik istupa t. zv. predavanjem selama, to jest pozdravljanjem andjela-čuvara, odnosno ostalih sudionika molitve. (Vidi odlomak „Sjedenje".)

Kod stupanja u posvećeno stanje molitve muškarac treba dići dlanove do ušiju, a žena do u visinu ramenâ. Nakon ovoga čina ruke se sastave u pojasnom predjelu, i to tako, da desna šaka poklopi lijevu. Žene — za razliku od muškaraca — stavljaju ruke na prsa.

Propisane molitvene formule u obligatnim dnevnim molitvama su na arapskom jeziku. Slobodne (nevezane) molitve — dove — kao i jedan dio onih dužnosti, koje se temelje na Muhamedovu (a. s.) primjeru, mogu se moliti na maternjem jeziku.

1) Stajanje

Nakon sklapanja ruku stoji se mirno, gleda preda se i moli učenjem Kur-ana. Pri stajanju treba noge rastaviti jednu od druge za tri prsta. Tko ne može stajati, tome je dopušteno, obaviti molitvu sjedeći.

2) Recitiranje Kur-ana

Prilikon stajanja u molitvi uči se (psalmodira) tiho (u sebi) Kur-an, i to tako, da vjernik tek sam sebe čuje.

same molitve kao takove, dok su sunneti njihovo dobrovoljno proširenje. Sunnet je u stvari pripremna ili oprosna molitva, koja se obavlja iz posebnog vjerskog žara i koja prema vani izgleda kao podvostručena ili potrostručena dnevna molitva.

Jutarnja molitva ima 2 rekata (člana) sunneta i 2 rekata farza.

Podnevna molitva ima sa sunnetima zajedno 10 rekata: 4 rekata sunneta, 4 farza i 2 završnog sunneta.

Poslijepodnevna molitva ima 4 rekata sunneta i 4 farza.

Večernja molitva ima 3 rekata farza i 2 rekata sunneta.

Noćna molitva ima u svemu 13 rekata: 4 rekata sunneta, 4 farza, 2 završnog sunneta i 3 rekata vitr-namaza.

Vitr-namaz je vadžib, t. j. dužnost, koja stoji na sredini izmedju farza i sunneta.

Molitveni tekstovi ili učenje u namazu

1) Subhâneke:
Subhânekel- lâhumme, vebi hamdik, ve tebârekes muk, ve teâla džedduk, ve lâ-ilâhe gajruk.

2) Eûzu:
Eûzu billâhi mineššejtânir- radžîm.

3) Bismilla:
Bismillâhir-rahmânir-rahîm.

4) Fâtiha:
Elhamdu lillâhi rabbil âlemîn. Errahmânir-rahîm. Mâliki jevmid-dîn. Ijjâke nâbudu ve ijjâke nesteîn. Ihdines-sirâtal mustekîm. Sirâtal-lezîne en'amte alejhim gajril mag dûbi alejhim ve led-dâllîn. Âmîn.

5) Bilo koja kraća sûra, na pr.:
Innâ eatajnâkel-kevser. Fesalli lirabbike venhar. Inne šâ-nieke huvel ebter.

Ili:

Kul huvallâhu ehad. Allâhus-samed. Lem jelid ve lem jûled. Velem jekun lehû kufuven ehad.

Ili:

Vel-asri innel-insâne lefî husr. Illel-lezîne âmenû ve amilus-sâlihâti ve tevâsav bil-hakki ve tevâsav bissabr.

Ili:

Izâ džâe nasrullâhi vel-feth. Ve reejten-nâse jedhulûne fi dinillâhi efvâdžâ. Fesebbih bihamdi rabbike vestagfirh. Innehû kâne tevvâbâ.

Prijevod molitvenih tekstova

1) Subhâneke:

Slava Ti i hvala, moj Bože. Neka je hvaljeno Tvoje ime! Neka je nenadmašivo Tvoje veličanstvo! Nema boga do Tebe.

2) Eûzu:

Utječem se Bogu pred Nečastivim.

3) Bismilla:

U ime Boga, Općeg Dobročinitelja, Milostivog!

4) Fâtiha:

Svaka hvala Bogu, Gospodaru svih svjetova, svemilosnom Milosniku, Vladaru Sudnjega dana!
Gospode, samo Tebe obožavamo i od Tebe pomoć tražimo. Uputi nas pravim putem, putem onih, kojima si ukazao svoje blagodati, ne pak putem onih, koji su predmet srdžbe i koji lutaju! Âmîn!

5) Sura:

(Innâ eatajnâ)

Dali smo ti nepresušiv izvor utjehe. Moli se dakle svome Gospodaru i doprinosi žrtvu! Zaista je tvoj neprijatelj odsječen od dobra.

(Kul huvallâhu)

Reci pouzdano: „Bog je jedan!" On je izvor i utoka. Nije rodio niti je rodjen. Nema mu takmaca.

(Vel-asri)

Tako mi vremena, čovjek je na gubitku, osim onih, koji vjeruju i čine dobra djela; koji medjusobno podržaju istinu; koji se uzajamno podupiru u strpljivosti.

(Izâ džâe)

Kad stigu Božja pomoć i pobjeda, te vidiš, kako ljudi grupimice stupaju u milost (vjeru) Božju, ustani pa slavi svoga Gospodara i moli za oprost! Zaista Bog prima pokajanje iskrenih.

Kûnût-dova:

Allâhumme innâ nesteînuke, ve nestagfiruke, ve nestehdîk. Ve nûminu bike, ve netûbu ilejk. Ve netevekkelu alejk. Ve nusnî alejkel hajre kullehû neškuruke velâ nekfuruk. Ve nahleu ve netruku men jefdžuruk. Allahumme ijjâke nâbudu, ve leke nusallî ve nesdžud, ve ilejke nes-a, ve nahfid, nerdžu rahmeteke ve nahšâ azâbek inne azâbeke bilkuffâri mulhik.

Ettehijjâtu:

Ettehijjâtu lillâhi ves-salevâtu vet-tajjibât. Esselâmu alejke ejjuhen-nebijju ve rahmetullâhi ve berekâtuh. Esselâmu alejnâ

vealâ ibâdillahis-salihîn. Ešhedu en lâ-ilâhe illellâh ve ešhedu enne Muhammeden abduhû ve resûluh.

Salavati:

Allâhumme salli alâ Muhammedin vealâ âli Muhammed, kemâ sallejte alâ Ibrâhime vealâ âli Ibrahîm, inneke hamîdum medžîd.

Allahume bârik alâ Muhammedin vealâ âli Muhammed, kemâ bârekte alâ Ibrâhîme vealâ âli Ibrahîm, inneke hamîdun medzîd.

Nezavisna molitva (dova) na zadnjem sjedenju:

Rabbenâ âtina fid-dun-jâ haseneten ve fil-âhireti haseneten ve kinâ azâben-nâr. Rabbenag-firlî ve li vâlidejje ve lil-mûmi-nîne jevme jekûmul hisâb.

Prijevod

Kûnût-dova:

Bože naš, Tebi se obraćamo za pomoć i od Tebe oprosta tražimo. Molimo te, da nas upraviš pravim putem. Tebe vjerujemo i Tebi upravljamo svoje pokajanje. Oslanjamo se na Te, i Tebe, Boga, hvalimo. Skrušena i vjerna srca zahvaljujemo na Tvojoj dobroti. Odvajamo se i bježimo od onoga, koji Tebi griješi. Bože naš, samo Tebe obožavamo i Tebi upućujemo naše molitve. Pred Tobom padamo ničice i Tebi hrlimo. Uzdamo se u Tvoju milost i osjećamo bojazan pred Tvojom kaznom. Zaista će Tvoja kazna stići nevjernike.

Ettehijjâtu:

Naše najplemenitije misli, naše molitve i naša dobra djela — sve za ljubav Božju! Pozdrav Tebi, Božja milost i blagoslov, Utješitelju naš (Pejgambere)! Mir Božji s nama i sa svim ljudima dobre volje! Svjedočim, da je Bog samo jedan i svjedočim, da je Muhamed zaista Božji rob i Božji poslanik.

Salavâti:

Bože moj, blagoslovi Muhameda, njegov rod i pristaše, kao što si blagoslovio Ibrahima, njegov rod i pristaše! Zaista Ti si hvaljen i slavljen. Bože moj, obaspi blagodatima Muhameda, njegov rod i pristaše, kao što si obasuo blagodatima Ibrahima, njegov rod i pristaše! Zaista Ti si hvaljen i slavljen.

Dova: Gospodaru naš, podijeli nam dobro na ovom i na onom svijetu, a sačuvaj nas paklene kazne! Gospode naš, budi na Sudnjem danu dobrostiv prema meni, mojim roditeljima i svim vjernicima!

Šta se recitira na kome članu

Na prvom rekatu svake dnevne molitve se (prigodom stojenja) recitira: Subhâneke, Eûzu, Bismilla i sûra.

Na drugom rekatu svake dnevne molitve se recitira: Bismilla, Fâtiha i sûra.

Na trećem i četvrtom rekatu obligatnih (farz) molitava se recitira: Bismilla i Fâtiha.

Treće i četvrto stojenje kod sunnet-namaza je ispunjeno učenjem Bismille, Fâtihe i sure.

Na trećem stojenju kod ikindijskog i jacijskog sunneta uči se: Subhaneke, Euzu, Bismilla, Fatiha i sura.

Na trećem stojenju kod vitr-namaza uči se: Bismilla, Fâtiha, sura i Kunut-dova.

U molitvama, koje se sastoje samo od dva člana (jutarnji sunnet i farz, podnevski završni sunnet, večernji sunnet i noćni završni sunnet) na sjedenju se uči: Ettehijjâtu, Salavâti i dova.

U molitvama, koje se sastoje od tri ili četiri člana uči se na prvom sjedenju samo Ettehijjâtu, a na drugom sjedenju se uz Ettehijjâtu recitiraju još Salavâti i dova. U ovu grupu molitava spadaju svi farzovi osim jutarnjeg, podnevski sunnet i vitr-namaz.

U ikindijskom i jacijskom sunnetu na obadva sjedenja uči se Ettehijjatu, Salavati i dova.

Najava molitve (ikâmet)

Muškarci prije nego stupe u farz-namaz najave molitvu (prouče ikamet).

Ikamet se uči isto kao i ezan,samo malo brže i iza „Hajje alel felâh" rekne se dvaput: „Kad kâmetis-salâh". (Molitva je već u toku.).

Kako se klanja jutarnja molitva

Nakon izvršene pripreme stanemo na odredjeno mjesto (sedžadu) i izgovorimo: Ja odlučih u ime Boga klanjati jutarnji sunnet (ako njega klanjamo), Allahu Ekber. Na prvom rekatu se prouči: Subhaneke, Euzu, Bismilla, Fatiha i Innâ eatajnâ. Na drugom rekatu se prouči: Bismilla, Fatiha i Kul huvallahu. Na sjedenju se prouči Ettehijjatu, Salavati i dova, pa se preda selam. *Prije farza muški prouče ikamet. Farz se klanja kao i sunnet.*

Kako se klanja večernja molitva

Prva dva člana večernjeg farza klanjaju se isto kao i jutarnji farz, samo kad na prvom sjedenju proučimo Ettehijjatu, ustanemo na treće stojenje i proučimo Bismillu i Fatihu. Na drugom sjedenju poslije dove predamo selam. Večernji sunnet se klanja isto kao i jutarnji sunnet.

sve što je na nebesima i zemlji. Tko bi još mogao bez Njegova dopuštenja posredovati kod Njega? Zna, kakvim se mislima (ljudi) nose i kakvu prošlost za sobom kriju, raspolažući samo s onoliko znanja, koliko im je On dodijelio. Njegov prijesto obuhvaća nebesa i zemlju, čije ga obdržavanje ne stoji truda. On je Previšnji, Silni. (Ovaj odlomak je iz Kur-ana, pa se može recitirati i na stajanju, na mjesto sure.)

Ja rabbi zel dželâli:

Moj veličanstveni Gospode, slava Tebi! Slava i hvala Bogu na vijeke vjekove! Uzvišeno je Njegovo biće. Bog je najveći.

Lâ ilâhe:

Nema boga do jedinig Allaha. Nema mu druga. Njemu pripada vlast i hvala. On je onaj, koji sve može. Zacijelo smo Te (Muhamede) poslali samo iz milosti spram svega svijeta (Kur-an).

Zajednička molitva

Muhamed (a. s.) je gotovo uvijek klanjao u džamiji zajedno sa svojim drugovima (ashabima). Svaki molitveni skup (džemat) treba imati imama (predvodnika) i muezina (oglasivača molitve). Imam stane naprijed pred džemat, a džemat se rasporedi iza njega u redove. U redu ne smije biti šupljina. Za imamom se klanjaju samo *farz*-namazi. Ako klanjamo za imamom, onda ćemo kod nijjeta reći „za ovim imamom". Kod zajedničkog klanjanja ne treba ništa učiti osim Subhâneke na prvom stajanju. Ostalo će učiti samo imam, i to je dovoljno. Sve ostalo na drugim rukunima u džematu uči svako za se. Imam uči glasno na prvom i drugom stajanju sabaha, akšama i jacije, a u podne i ikindije uči u sebi. Kad imam završi Fatihu, džemat rekne u sebi: Âmîn. Imama treba strogo slijediti i nijedan namaski pokret ne smijemo prije njega učiniti. Ako zakasnimo pa imama stignemo kod pregiba, smatra se da smo stigli na cio rekat.

Pravilno recitiranje najbolje ćemo naučiti klanjajući u skupu.

Svečana molitva petkom (džuma)

Muškarci klanjaju petkom u džamiji džumu- namaz. Džuma se klanja u podnevno vrijeme. Najprije se klanjaju 4 člana džumanskog sunneta. Ovaj se sunnet klanja isto kao i podnevski sunnet. Onda imam drži hutbu. Hutba je poučni govor, koji se upućuje prisutnim uz slavljenje Boga (dž. š.) i veličanje Pejgambera. Poučni dio govora treba održati na jeziku koji prisutni razumiju. Poslije hutbe klanjaju *se dva člana džumanskog farza. Iza toga se klanja istim redom kao u podne-namaza 10 rekata, od kojih druga četiri rekata važe kao nadoknada za propušteni podnevni farz.*

Kome prođe džuma, klanjat će podne. Svečanu molitvu petkom je najpohvalnije obaviti u onim džamijama (ili pod otvorenim nebom), gdje je zbor vjernika najveći.

RIJEČ-DVIJE O DNEVNIM MOLITVAMA

Molitve su ustanovljene prvenstveno zbog toga, da bi se ljudi preko njih usavršili i približili najvišem mogućem idealu — Bogu. Bog je nevarljivi, postojeći, vječni ideal, koji pokreće srca i zaokuplja duše vjernika. Molitve su vjerom ustanovljenê prigode duševne okrepe, kontemplacije, samoosvješćivanja i utjehe. **Čovjek** je onaj, koji iz njih crpi korist, **a ne Bog.** — Bog (dž. š.) izričito kaže u Kur-ânu (a. š.): Innellâhe leganijjun anil-âlemîn. To znači: Bog zaista nema potreba u svijetu. „Vašim molitvama", kaže — prema velikom Dželâluddin Rûmiji — u jednoj legendi Mûsâ Pejgamber, „neće Bog postati veći, ali će se kroz njih vaša vrijednost povećati". „Predstavite sebi, da pored vaše kuće teče rijeka, u kojoj se pet puta dnevno kupate", govorio je Muhamed (a. s.). „Da li bi bilo moguće, da u tom slučaju na vašem tijelu ostane neka nečist?" „To je nemoguće", odgovorili su drugovi Muhamedovi. „Eto, tako vam je s molitvom, koja se pet puta dnevno obavlja: iza nje ne ostaje ni traga nečistoće u srcu vjernika", uzvratio je Muhamed.

Bog nikoga ne opterećuje iznad njegove snage. (Lâ jukelliful-lâhu nefsen illâ vus'ahâ. Kur-ân.) Za to su od molitve oslobodjeni ratnici i borci, koji stoje na straži islama, dok traje njihova borba. Isto tako uživaju djelomični dispens putnici i teški bolesnici.

U velikom dijelu islamskog svijeta molitva se nažalost svela na puki formalizam i, što je još žalosnije, čitav islam se sveo na tu i takovu molitvu. „Muslimani su zabacili i napustili sve ili većinu onoga, što im je naredio Kur-ân", veli islamski učenjak Šekîb Arslan, „a pouzdali se, da će zaslužiti Božju milost samo time, što se izjašnjuju muslimanima, što vjeruju u jednoga Boga i misle, da im je samo to dosta, a da se ne bore životom i imetkom. Neki se pouzdaju u molitve Svemogućem, jer im je to lakše, negoli se boriti i imetak davati. Kad bi sama molitva mogla zamijeniti borbu, tim bi se zadovoljio Božji poslanik, njegovi drugovi i prvi muslimani, jer su oni ona kategorija muslimana, koja je najpreča, da joj Bog molbu uvaži. Kad bi se želje mogle polučiti molitvom i prizivanjem Boga bez rada i djela, poremetili bi se prirodni zakoni, propalo bi zakonodavstvo, te ne bi Bog rekao: „Čovjeku ne pripada drugo, nego što sam zaradi", ne bi uputio Muhameda, da onima, koji se od borbe ispričavaju kaže: „Nemojte se ispričavati ,mi vam nikad nećemo vje-

rovati, Bog nas je već obavijestio o vama, zaista će vidjeti vaš rad Bog i Njegov poslanik" i ne bi rekao: „Ja neću upropastiti truda ni jednog od vas".

Musliman je udovoljio svojim molitvenim dužnostima, ako izmoli farz-namaze. Ti su namazi u ovoj knjižici označeni kurzivnim pismom. Tko očekuje šefâat (zauzimanje) Božjeg poslanika, taj će dakako — kad nije zauzet drugim radom i borbom na Božjem putu — moliti i sunnet-namaze.

PRIGODNE MOLITVE

Molitva za umrlog

Molitva za umrlog muslimana ili muslimanku vrši se ovako:

Okupan mrtvac, zamotan u bijelo, čisto platno i stavljen u lijes, metne se pred džemat tako da mu lijeva strana bude okrenuta džematu. Džemat stane u tri ili više redova, a imam se postavi spram grudi umrlog. Nijjet se učini ovako: Odlučih moliti se uz slavu Boga i blagoslov Pejgambera za ovog umrlog (ovu umrlu) i pristadoh uz ovog imama. Zatim se dignu dlanovi prema nebu u znak stupanja u posvećeno stanje. Onda se ruke sastave i prouči se Subhaneke, dodajući riječi „Ve dželle senâuke" prije riječi Ve lâ-ilâhe gajruke. Zatim se rekne za imamom: Allahu ekber, ali se ne dižu ruke, i prouče se u sebi Salavati. Onda se opet donese **tekbir**, ali se ruke ne dižu, i prouči se prigodna molitva za pokojnika. (Može se proučiti i kunut dova.) Iza toga se preda selam i spuste ruke.

Teravija

Teravija-namaz je sunnet. Klanja se uz ramazan izmedju jacijskog sonsunneta i vitre. Ima 20 rekata i samo se jedanput zanijjeti ovako: Ja odlučih uime Boga klanjati teraviju namaz (za ovim imamom). Allâhu ekber. Poslije svaka dva ili četiri rekata predaje se selam. Teravija se klanja kao ikindijski i jacijski sunneti. Obično se klanja u džematu. Uz ramazan se i vitr-namaz klanja u džematu.

Dvadeset i sedma noć ramazana zove se Lejletul- Kadr. Te noći treba što više vremena provesti u molitvi i studiranju Kur-ana.

Svečana bajramska molitva*)

Na Bajram ujutro klanja se u džematu 2 rekata Bajram-namaza. Bajram-namaz se klanja 45 minuta poslije rođenja sunca. Odluka se donosi: Odlučih u ime Boga klanjati ramazanski (od-

---

*) Vidi članak „Bajrami".

nosno: hadžijski) Bajram za ovim imamom. Poslije stupanja u posvećeno stanje ruke se sastave i prouči u sebi Subhâneke. Onda se donesu tri tekbira dižući ruke, pa se ruke sastave i imam uči. Na drugom rekatu iza učenja donesu se opet tri tekbira dižući ruke, iza toga se, govoreći „Allâhu ekber", pregnemo na rukjû, sedždu itd. Poslije selama imam se uspne na minber i prouči hutbu. Dok se imam penje uz minber, džemat uči glasno tekbire: **Allâhu ekber, Allâhu ekber, lâ-ilâhe illellâhu vallâhu ekber, Allâhu ekber velillâhilhamd.**

Kad imam prouči hutbu, vrati se u pročelje džamije i prouči završnu molitvu. Bajram se obično čestita riječima: Bajram-šerif mubârek olsun! (= Neka je blagoslovljen čestiti blagdan!)

3) POST

Kur-an: O vjerni, post vam je propisan isto onako, kako je to bilo naredjeno, da poste i oni, koji su bili prije vas. (II: 183.) Post traje odredjen broj dana. Koji je od vas bolestan ili na putu, neće postiti, nego će kasnije, kad mu bude zgodnije, nadoknaditi jednak broj dana. Oni koji su u položaju, da mogu postiti, a ipak ne poste, nahranit će za svaki dan propuštenog posta po jednog siromaha, a onoga koji s draga srca učini što je bolje, Bog će po zasluzi nagraditi. Ako budete postili, za vas je svakako korisnije, ako vi to razumijete. (II: 183—184.)

Postiti znači podpuno se suzdržati od jela, pića, pušenja, spolnog općenja i drugih uživanja od rane zore do zalaska sunca. Postiti je dužan svaki odrastao, umno i fizički zdrav musliman i muslimanka. Ako post očito (prema liječničkom nalazu) šteti zdravlju, ili vjernika sprječava u obavljanju dužnosti ili mu u većoj mjeri otežava poljski rad, onda nije dužan postiti.

Posno vrijeme pada u deveti mjesec muslimanskog kalendara — ramazan. Ramazan je sveti mjesec islama, jer je u njem objavljen Kur-an. To je mjesec vjerskog zanosa i produhovljenja, pa kao što čovjek u času velikog uzrujanja ne mari za jelo i piće, tako i musliman uz ramazan sa zadovoljstvom idealiste podnosi žrtvu gladi i žedji. Ramazanski post je škola samostege i požrtvovnosti. „Sit gladnu ne vjeruje", kaže naš narod. Uz ramazan se razvija socijalni osjećaj bogatijih muslimana, dok pitanje sirotinje i njezinog zbrinjavanja postaje gorućim pitanjem muslimanske općine. U ovo vrijeme se daje godišnji vjerski prirez za bijedne (zekât) i ramazanski milodar (sadakai-fitr). Po mnogostranoj požrtvovnosti, koju razvija do krajnje mjere, musliman uz ramazan manifestira svoju privrženost Bogu i praktično se odriče materijalnih dobara, koja su kod tolikih nesretnih ljudi svrha i razvrha života.

Muslimanski post je izvrsna institucija za odbacivanje loših navika (pušenja, pića itd.). I manje gorljiv musliman se ustručava, da uz ramazan pije, pa je i to jedna dobit u korist društva. Ramazanski post je koristan i sa zdravstvenog i moralnog gledišta. Nema boljeg sredstva od posta, da se čovjek oslobodi nepotrebnih naslaga i otrovnih sastojina u tijelu. Mnoge srčane bolesti i pretilost liječe se postom.

Uz ramazan se treba suzdržavati od svih rdjavih djela, od loša i bezposlena govora te slobodno vrijeme provoditi u pobožnom radu (čitanju Kur-ana, dobrotvornom poslu i sl.).

Zapostiti treba nakon jasno i odredjeno stvorene namjere (nijjeta), da se hoće postiti.

4) GODIŠNJI VJERSKI PRIREZ I DRUGE SOCIJALNE DUŽNOSTI

Kur-an: Izršavajte dnevne molitve i dajite godišnji vjerski prirez! Dobrotu, koju budete učinili, naći ćete ponovo kod Boga. (II: 109.)

Svaki imućniji musliman i muslimanka, čija stalna godišnja aktiva iznosi najmanje 200 srebrenih drama u gotovu, dužan je platiti za socijalnu skrb četrdeseti dio ili 2 i po posto svoga imovnog viška (aktive). 200 srebrenih drama odgovara vrijednosti srebra od 641 i po grama. Ovaj godišnji prirez (zekât) daruje se — u novcu ili naturi — tokom mjeseca ramazana. Primaoci ovoga prireza su: puka sirotinja bez igdje ičega, sirotinja, kojoj vlastita sredstva nedostaju za život, robovi, koji žele odkupiti svoju slobodu, zaduženi, ako su se po nevolji zadužili, dobrovoljci i putnici bez sredstava te siromašni studenti. Od puke sirotinje (mesâkín) se svakome, tko vjeruje u jednoga Boga — bio musliman, kršćanin ili židov — može dati podpora iz zekatskog fonda. Zekat se daje prvenstveno siromašnoj rodbini osim ocu, majci, bračnom drugu, neni, djeci i unučadi. Kod odredjivanja visine godišnjeg prireza ima se uzeti u obzir ne samo pridošla zarada, nego i glavnica, koja pretiče iznad kućnih potreba.

Svrha godišnjeg vjerskog prireza je: 1) da musliman djelom zahvali Bogu na dobru, koje mu je dao, 2) da se ublaže socijalne oštrice i klasne razlike i pospješi pravedna raspodjela dobara i 3) da se razvije darežljivost i ljubav medju ljudima.

Polazna točka islamskog socijanog mišljenja je, da vlasnička prava, suverenitet i moć leže u Božjoj ruci. Rijeke, brjegovi, rudna bogatstva i prirodne sile su stvorene za dobro sviju. Islamsko shvaćanje osudjuje metode prekomjernog sticanja novca i traži preuzimanje socijalnih obaveza, ako netko na zakonit način

dodje do većeg imetka. Nezakonito stečeno bogatstvo je pak harâm, t. j. prokleto, samí nezakon. Zabranjene su kamate i lihva. Ispravno mjerenje i umjerena stopa zarade u trgovini su strogo naglašeni zahtjevi islamske socijalne etike. Jedna trećina skupnih prihoda od rudnika i prirodnih nalazišta podpada pod hipoteku (gruntovni dug), te se ima upotrijebiti za opće dobro.

Skromnije situiran musliman (koji nije izričito siromašan) je dužan, da za se i za svoju maloljetnu djecu i poslugu (ako je ima) dadne ramazanski milodar (sadakai-fitr). Ovaj propis vrijedi i za zekatske obveznike. Ramazanski milodar treba dati i za poslugu nemuslimanske vjere. Visina ovoga milodara odgovara vrijednosti jednog kilograma i 670 grama pšenice ili dva put toliko ječma. Ramazanski milodar se daruje muslimanskoj sirotinji zadnje sedmice posnog mjeseca.

Svaki musliman, čija aktiva u predvečerje Kurban-Bajrama iznosi najmanje 200 srebrenih drama, dužan je nakon svečane bajramske molitve dati zaklati žrtvenog ovna (ovcu, kozu, goveče). Ova se žrtva doprinosi u znaku sjećanja na žrtvu Ibrahima pejgambera. Jedan dio mesa od žrtvovane životinje (kurbana) dijeli se sirotinji.

5) HODOČAŠĆE NA MEKU (HADŽ)

Kur-ân: Hodočastite na Meku i posjećujte sveti hram na slavu vašeg Gospodara. Ako ste spriječeni, dajte jedan mali prilog. (II: 196.) Hodočašće se treba obaviti u odredjenim mjesecima. Onaj, tko podje u sveta mjesta ne smije se, dok traje hodočašće sastajati sa ženom; mora se čuvati svakog prestupa, svadje i boja. (II: 197). Kaba je prvi hram medju ljudima posvećen molitvi, to je blagoslovljena kuća, kuća spasa za cio svijet. (III: 96.) U Kabi ćete naći očevidne znakove. To je bilo stanište Ibrâhima (Abrahama), to je neprikosnoveno utočište narodâ. (III: 97.)

Hodočašće u Meku treba bar jednom u životu obaviti svaki umno i fizički zdrav i punoljetan musliman (odnosno muslimanka), kome to vlastita materijalna sredstva dopuštaju. Prije odlaska u sveta mjesta potrebno je:

1) istinski se pokajati za grijehe i odlučiti u buduće voditi uredan život, — i to kako prema Bogu tako prema ljudima,

2) ispuniti svoje obaveze i izravnati krivice i možebitne uvrede, nanešene bližnjima i

3)materijalno osigurati svoju porodicu i štićenike do svoga povratka.

Hadžski obredi najbolje se nauče prilikom samog hadža. Osoba, koja je hodočastila sveta mjesta u Meki i event. Medini, zove se

hadžija, odnosno hadžinica (fem.). Hodočašće se vrši pred Kurban-Bajram.

Hadž služi učvršćenju bratstva medju narodima i rasama i promiče ideju medjunarodnog sporazumijevanja i mira. Hadž je jedna vrsta muslimanskog svjetskog kongresa, te je poželjno, tom prilikom pretresti i raspraviti goruća pitanja muslimanskog svijeta i stvoriti odluke za zajednički rad i nastupanje. Nažalost današnja organizacija hodočašća je uslijed svoje unutarnje zaostalosti daleko od toga, da ispuni svrhu, koju je Zakonodavac ovoj ustanovi namijenio. Hadž bi mogao i morao biti nepresušivi izvor snage islama.

Molitva i post su strogo osobne dužnosti muslimana. Zekat i hadž se, u slučaju zaprijeke, mogu dati obaviti i po zastupniku. Hadžijski zastupnici (bedeli) trebaju biti umni, čestiti i pobožni ljudi, najbolje intelektualci i književnici, koji su u stanju dostojno predstavljati zajednicu, iz koje potječu, i svojim kontaktom s drugim muslimanima koristiti islamskom svijetu.

RIJEČ-DVIJE O ISLAMSKIM DUŽNOSTIMA

Nabrojanih pet islamskih dužnosti zovu se stručno „stupovi islama" (erkâni-islâm). Ti stupovi podržaju i podupiru osnovnu zgradu islama: îmân (vjerovanje, osjećanje). Članci vjerovanja (îmâna) su preduvjeti islama. Mi smo ih kratko izložili u poglavlju o vjerovanju. Nikome, tko vjeruje i djelom potvrdjuje temeljne članke islamskog vjerovanja ne može se poreći muslimanstvo. Na vjerovanju počiva predanje u Božju volju — islam. Na vjerovanju počiva ono vječno humano opredjeljenje, koje je prožimalo sve Božje apostole počev od Ibrâhima i Mûsâ-a (a. s.) do Îsâ-a i Muhameda (a. s.). To je ono opredjeljenje, koje Kurân označava islamom kao vječnom vjerom od Adema pejgambera pa do očekivanog dolaska obećanog Mesije (Îsa'a a. s. pred konac svijeta). To je islam kao esencija vjere u jednoga Boga, kao srčika etike i humanosti, kao pojam kulture i napredka. Takav islam treba za muslimana i muslimanku imati prvenstvo pred svim ostalim potrebama. El-islâmu jâlû ve lâ jûlâ alejhi. To znači: Islam je vrhovni princip, koji se ne smije nadvisiti drugim principima.

BAJRAMI

Poslije mjeseca posta — ramazana — dolaze dani svetkovine (Bajram) kao znak veselja zbog ispunjenih vjerskih dužnosti. Prigodom Bajrama treba vidno manifestirati islamsku ljubav i bratstvo. Na Bajram ne smije nitko gladovati. Ljudi i žene, staro i mlado, opraštaju medjusobno sebi nanešene uvrede, propuste

i nekorektnosti. Djeca se daruju, znanci se medjusobno posjećuju.

Dva mjeseca i deset dana nakon ramazanskog Bajrama nastupa hadžinski ili kurbanski Bajram. Hadžinski Bajram je najveća svetkovina islama. Traje četiri dana, a slavi se u počast pobjede islama nad idolopoklonstvom Arabije i nad „neznanjem" (džâhilijetom, barbarstvom) prijašnjih naroda.

Bajrami počinju svečanom bajramskom molitvom u džamiji ili pod otvorenim nebom.

III. ISLAMSKO VLADANJE

Opća načela

Islam potvrdjuje u biti deset zapovijedi Božjih iz Starog Zavjeta, pa su osnovni propisi o vladanju slijedeći:

1) Vjeruj u jednoga Boga! 2) Ne obesčasti ime Božje! 3) Slavi Boga molitvom i dobročinstvom! 4) Poštuj oca i majku! 5) Ne ubij! 6) Ne počini bluda! 7) Ne ukradi! 8) Ne svjedoči krivo ni protiv znanog ni protiv neznanog! 9) Ne požudi tudje žene! 10) Ne požudi tudjeg imetka!

Islam naredjuje sve što je dobro i korisno, a zabranjuje sve što je loše i štetno. „Grijeh je sve što reže u srcu", govorio je Muhamed (a. s.). Po vjeri je bolje ne učiniti zlo nego učiniti dobro.

Kur-anski propisi o vladanju:

Borite se na putu pravde, da biste postali sretni! (V: 38.) Imanje onih, koji svoja bogatstva troše u opće dobrotvorne svrhe, sliči zrnu, iz kojeg će nići sedam klasova, od kojih svaki klas nosi stotinu zrna. (II: 261). Jedna prijatna riječ i akt praštanja vrijede mnogo više od davanja milostinje s prigovorima i predbacivanjima. (II: 263). O vjerni, dijelite milostinju od najljepših stvari, koje ste stekli, i od onoga što zemlja proizvodi, a nemojte davati sirotinji odbačene stvari i ono što vi sami ne biste primili! (II: 267.) Molite se vašem Gospodu skrušeno i od srca! U molitvi izbjegavajte afektaciju i pretjeranost! Bog to ne voli. (VII: 55.) Bog vam zapovijeda da budete pravedni, velikodušni i darežljivi spram svojih bližnjih. On vam zabranjuje sramna djela i pakost, zločine i spletkarenje. On vas opominje, da biste o tome razmišljali. (XVI: 90.) Božja milost najbliža je onima, koji rade za opće dobro. (VII: 56.) Pomažite se medjusobno u dobročinstvu i pobožnosti, a uskratite pomoć jedan drugome u grijehu i zadjevici. Čuvajte se toga i bojte se Boga, jer su Njegove kazne strašne. (V: 3.) Ne hodite oholo po zemlji!

Ne odvraćaj prkosno svoj pogled od ljudi! Ne šetajte naduto, jer Bog ne voli ni uobražene ni ohole. Budi čedan u ophodjenju s ljudima i kad razgovaraš, ne uzdiži glas! (XVII: 37; XXXI: 18—19.) Klanjanje kumirima, spletke, oholost i mržnja teški su poroci. (XVII: 38.) Ako se uzdržite od prestupa i velikih grijeha, Bog će vam oprostiti sitne pogreške. (IV: 30.) Oni, koji se pokaju i poprave, koji se uzdaju u Boga i vjeruju u Njega, ti će biti u broju onih, koje će Bog velikodušno nagraditi. (IV: 145.) Zlo i dobro ne mogu se staviti na isti stepen. Vraćaj dobro za zlo, i vidjet ćeš, kako se tvoj neprijatelj promjenjuje u odana prijatelja!

Ne reci nipošto roditeljima svojim: „Dosadilo mi je, dotužilo mi je!“ Ne odbijaj ih, govori im blage i prijazne riječi! Budi ponizan i pun nježnosti prema njima i moli: „Gospodaru moj! Imaj milosti prema njima, kao što su oni imali prema meni, kad su me odgajali u djetinjstvu mome!“ (XVII: 23.)

Ne rugajte se vašim bližnjima! Možda je onaj, koga vi ismijavate dostojniji poštovanja nego vi. Nemojte se uzajamno klevetati i jedan drugome prišivati pogrdne nadimke. Pogrdno i prezirno ime ne pristoji onima, koji vjeruju u Boga. Oni, koji se ne mogu odviknuti ovih mana, rdjavi su ljudi. (XLIX: 11.)

Čuvajte se, da ni u čemu ne pretjerate! Bog zna i vidi sve. (XVI: 19.) Dobra djela brišu nevaljala. (XI: 114.) Ispunjavajte savjesno svoje obaveze i čuvajte se, da ne prekršite zadanu riječ, jer ste uzeli Boga za jamca, a Bog zna šta radite. (XVI.: 91.) Daj bližnjemu što mu pripada, pomozi sirotinji i putniku, ali ne razbacuj uludo svoje imanje. (XVII: 26.) Težak je griješnik i klevetnik tko svoju krivicu baci na nevinoga. (IV: 110). Strpljivost je ključ životne mudrosti. (XLII: 43.) Pozdravljajte se medjusobno i uvijek, kada se sastanete, poželite jedan drugome sreću i od Boga zdravlje. (XXIV: 61.) Muslimani su samo braća.

Reci, Muhamede: „Bog mi zapovjeda, da budem pravedan i iskren. Upravite svoje poglede prema mjestu, gdje se Bogu moli. Iskreno i punom mjerom molite se Gospodaru svemira. On vas je sve stvorio i on će vas sviju opet sebi pozvati“. (VII: 29.)

Hadiski propisi o vladanju:

Najbolja religija je: priuštiti ljudima ono, što bi priuštio sebi, a poštedjeti ih od onoga, od čega bi poštedio sebe.

Pravi musliman je onaj, koji niti djelom, niti riječju, niti mišlju ne ugrožava mir svoga bližnjeg.

Najpohvalniji „sveti rat“ je borba protiv svojih strasti.

Najbolje blago je ono, koje možeš ponijeti sa sobom u grob:

častan spomen i čvrsta nada u Božju milost. Vjernikovo srce kuća je Božja.

Čovjek može na tri načina osigurati sebi zagrobni život na zemlji: 1) da ostavi iza sebe dobro odgojeno potomstvo, 2) da ostavi imetak u dobrotvorne svrhe i 3) da doprinese nešto za nauku i život.

Doprinos za sirotinju nikada neće umanjiti imetak. Praštanje učinjeno u ime Boga samo povećaje čast čovjeku. Bog povisuje onoga, tko se u njegovo ime ponizuje. Tko pak sam sebe povisuje, njega Bog ponizuje.

Ako svom bližnjem ne možeš ništa bolje učiniti, a ti mu se bar iskreno nasmiješi!

Govori istinu, pa makar bila i gorka. Istina vodi do dobrote, a dobrota vodi do raja. Pravednost je posestrima islama.

Budi milostiv prema životinjama!

U moral i ćudorednost muslimana spadaju: čvrstina u vjeri, promišljena odlučnost bez surovosti, vjerovanje sa spoznajom, žudnja za znanjem, milosrdje uz ljubav, blagost i dobar karakter, ekonomičnost u bogatstvu, neklonulost u neimaštini, sloboda od gramzljivosti, privredjivanje na pošten način, dobrota s ustrajnošću, polet u uzornom radu, odpor prema strastima, milosrdje prema bijednima. Musliman ne čini zla onome koga ne trpi, ne griješi za ljubav onoga koga voli, pazi i čuva povjereni mu amanet, ne zavidi, ne vrijedja, ne proklinje, priznaje istinu — makar i ne bio svjedok —, ne daje ružne pridjevke, moli se Bogu sa strahopoštovanjem, žuri se, da što prije isplati godišnji prirez za sirotinju (zekât), dostojanstven je kod teških sudbinskih udaraca u životu, zahvalan je Bogu u blagostanju, zadovoljan je s onim što je njegovo, ne posiže za tudjim. U uzrujanosti je priseban, štedljivost ga ne odvraća od dobrih djela, sastaje se s ljudima, da nešto nauči, a razgovara se sa svima, da nešto bolje razumije. Ako mu se čini nepravda, ne reagira surovo, nego čeka dok mu milostivi Bog pomogne.

Islam prema drugim vjerama

Stav Kur-ana:

U vjeri ne smije biti prisiljavanja. Zaista put spasa i istine jasno se razlikuje od puta zablude. (II: 256.) O Moj poslaniče, reci vjernima da budu pažljivi spram onih, koji iz neznanja ne misle na život poslije smrti, na dan u kome će svaka duša biti nagradjena ili kažnjena onako kako je zaslužila. Tko radi dobro, radi za sebe; tko radi zlo, radi opet za sebe. Svi se na koncu vraćate Bogu. (XLV: 14—15.) Muslimani, židovi, sabejci i kršća-

ni, svi, koji vjeruju u Boga i Sudnji dan i čine dobra djela, bit će spašeni i za njih neće biti straha, poniženja ni muka. (V: 72.) S onima, koji su primili Sveta Pisma raspravljajte na najljepši način, samo razlikujte izmedju njih podlace i njih se čuvajte! Recite iskrenim kršćanima i židovima: Mi vjerujemo u ono, što je nama objavljeno (Kur-ân), i u ono, što je vama otkroveno (Sveto Pismo). Naš i vaš Bog — jedan je Bog, i mi smo se iskreno Njemu predali. (XXIX: 46.) Ljudi, koji su primili Evandjelje, neka sude po onome, kako im je u Evandjelju otkroveno. Oni, koji ne sude, po onome, što im je otkroveno, su nevjernici i varalice. (V: 50.) Mi smo, tebi, Muhamede, poslali knjigu istine, Kur-ân, koji potvrdjuje prijašnje Božje objave i čuva ih od krivotvorenja. Kad presudjuješ izmedju njih, židova i kršćana, strogo se drži onoga što ti je Bog naredio. Nemoj povladjivati njihovim prohtjevima i ne udaljuj se ni za dlaku od onoga, što ti je naredjeno . . . Da je Bog htio, on bi vas sve učinio pripadnicima jedne nacije i jedne religije, ali njegova je volja bila, da vidi, hoćete li se pokoravati Njegovim naredjenjima. Takmičite se dakle u dobrim djelima i radu za opće dobro. Svi ćete se Njemu vratiti, i onda će vam biti jasno, u čemu ste se razmimoišli. (V: 51.) Kršćane i židove, koji razmišljaju o Bogu i Njemu se pokoravaju ne smije se izjednačivati sa bezbožnicima. Oni vjeruju u Boga i zagrobni život, na dobro upućuju i od zla odvraćaju, oni se u dobrim djelima nadmeću. To su čestiti ljudi. (III: 113, 114.) Oni, koji vjeruju i čine dobra djela ući će u raj, jer su Božja obećanja istinita. Šta ima tvrdje od Njegove riječi? Ali raj se ne postizava vašim hvalisanjem, da je vaš poslanik Muhamed, a vaša sveta knjiga Kur-ân, kao ni hvalisanjem židova i kršćana njihovim pravom prioriteta. Tko zlo radi, bit će kažnjen i neće naći pored Boga drugog zaštitnika ni pomagača. Oni, koji rade dobro, bili to ljudi ili žene, ući će u raj. Njima se neće učiniti ni najmanja nepravda. (IV: 120—122.) Nije pobožnost i vrlina u okretanju lica Istoku ili Zapadu. Pobožni su i krijeposni oni, koji vjeruju u Boga i zagrobni život, u Božje poslanike i Božje objave; koji za ljubav Božju pomažu svog bližnjeg, siročad i siromahe, putnike i zarobljenike, koji se iskreno Bogu mole i točno ispunjavaju svoje obaveze, koji su strpljivi na muci i u teškim prilikama: to su prave dužnosti vjernika. (II: 177.) Zar ima nešto ljepše nego što je pozivati smrtnike u pravu vjeru, činiti dobra djela i onda reći: „Mi smo muslimani.“? Ne mogu se uporediti rdjava sa dobrim djelima. Prema svojim protivnicima upotrebi najljepša sredstva i budi velikodušan i oni će postati tvoji dobri prijatelji. A velikodušan može biti samo onaj, tko zna trpjeti i čije je duša vje-

rom i dobrim djelima prečišćena i uzdignuta. (XLI: 33—35.) Reci onima, koji su primili Sveta Pisma: Dodjite, da se složimo u riječi, koja je jednaka i kod nas i kod vas i o kojoj ne može biti spora, a to je: da je samo jedan Bog, da ćemo samo Njega obožavati, da mu druga božanstva nećemo pridavati; da pored Njega nećemo tražiti drugog zaštitnika. Ako oni tvoj poziv ne prime, onda im reci: Vi ste svjedoci, da se mi podpuno pokoravamo Božjoj volji, da smo muslimani. (III: 63.)

Stav Hadisa:

Čuvajte se kletve ucviljenog, pa ma tko on bio: musliman ili nemusliman. Najbolji je čovjek onaj, tko drugim ljudima koristi. Musliman je dužan poštivati prava svoje žene kršćanke i ne smije nikad smetati njezinim vjerskim obredima. On je dužan pomoći i doprinijeti gradnji i popravcima njezine crkve i pobožnih ustanova.

Vladanje muslimana prema domovini, državi i vlastima

Stav Kur-ana:

Pravi vjernici, ljudi i žene, uzajamno se potiču na dobro, a odvraćaju od zla, mole se Bogu i dijele milostinju. Oni točno ispunjavaju svoje gradjanske dužnosti, poslušni su prema Bogu i Njegovu poslaniku. Bog će njihov rad blagosloviti. (IX: 72.)

Ne udvarajte se nasilnicima i siledžijama, ako želite izbjeći vatru pakla. (XI: 113.) O vjerni, nada sve se čuvajte sumnjičenja, jer je to velik grijeh. Ne uhadjajte druge, ne klevetajte odsutne! (XLIX: 11—12).

Stav Hadisa:

Ljubiti domovinu — to je jedan od sastojnih dijelova vjere. Najbolji vladari su oni, koji se vidjaju na vratima vjerskih učenjaka, a najgori vjerski učenjaci su oni, koji se vidjaju na vratima vladara. Poslije mene bit će vladara, koji lažu i nepravde čine; tko njihove laži odobrava i u njihovim nepravdama sudjeluje, taj nije moj niti sam ja njegov.

„Izbjegavaj vrata vlastele", govorio je pobožni Ebu Zerr, „jer od njih nećeš dobiti ništa zemaljskoga, a da ti pri tome ne oduzmu jedan skupocjeni dio onosvjetskog!"

Islam o radu i nauci

Stav Kur-ana:

Po završetku svečane sedmične molitve idite i radite! Koristite se Božjim blagodatima, spominjite često Boga, pa ćete biti spašeni! (LXII: 10.)

Zar su jednaki oni, koji znaju i oni, koji ne znaju? Bog će uzdići na visoki stepen vjernike i učene ljude. Kome je data mudrost, dato mu je veliko blago. — Tko zna za se, zna i za Boga.

Stav Hadisa:

Radi za ovaj svijet kao da ćeš vječno živjeti; radi za onaj svijet kao da ćeš sjutra umrijeti. Privrednik je prijatelj Božji. Najprije sveži devu, pa se onda osloni na Boga! Plati radnika prije nego što mu se znoj osuši!

Onaj, koji radi na zbrinjavanju sirote udovice i beskućnika može se uporediti s borcem na fronti i s onim, koji neumorno klanja i posti.

Tražiti nauku je dužnost svakog muslimana i muslimanke. Mudrost je zatureno blago muslimana: gdje ga god nadje, uzet će ga. Na Sudnjem danu mjerit će se tinta učenjaka s krvlju junaka poginulih za vjeru i domovinu. Razmišljanje je vrsta pobožnosti.

Vladanje muslimana prema ženama i djeci

Stav Kur-ana:

Smrtnici! Bojte se Boga, koji vas je sve stvorio po istom životnom principu — čovjeka i ženu, od kojih se umnožilo čovječanstvo. Bojte se Boga, od koga svi pomoć tražite i poštujte krvnu vezu. Bog zna sva vaša djela. (IV: 1.) Ženite se onima koje ljubite!

Ophodite s njima (ženama) na susretljiv način. One su od vas primile jedno teško obećanje. (IV: 23—24.) Ako spram vaših žena osjećate malu nenaklonost, nemojte se prenagliti, promislite, možda vam je Bog baš u tome ukazao vašu sreću. (IV: 18.) One su slabe, ne poznaju spletke zavodnika, lako se prevare; zato je njima mnogo prošteno. One su vaš ogrtač, a vi ste njihov.

Podajte sirotama njihov imetak. Ne zamjenjujte lijepo s ružnim. Ne jedite njihov imetak izmiješan s vašim. Zaista je to velik grijeh. (IV: 2.) Ambis pakla čeka one divljake, koji ubijaju svoju djecu. To su propali i zalutali nesretnici. Za njih nema spasa. (VI: 140.)

Stav Hadisa:

Dijete stiče raj pod nogama majke. Tko svoju kćerku pristojno odgaja, hrani i snabdijeva dobrima, koja mu je Bog poklonio, taj se spasava pred paklom i utire put u raj. Tko svoje kćerke rado daruje, na toga Bog gleda milostivo, a na koga Bog gleda milostivo, toga ne kažnjava.

Svako se dijete rodi s prirodnom sklonošću prema vjeri islamu. Odgajajte vašu djecu za ona vremena, u kojima će ona živjeti, a ne za ona vremena, u kojima vi živite.

Islam o životnoj borbi, idealizmu i ratu

Stav Kur-ana:

Ako su vam vaši roditelji, sinovi, braća, bračni drugovi, porodica, imetak, koji stičete, trgovina, čijeg se zastoja bojite i stanovi, s kojima ste zadovoljni, ako vam je to draže od Boga, Njegova poslanika i svete borbe u ime Boga, onda očekujte Božju kaznu; Bog neće uputiti griješni narod.

Bori se za Božju stvar protiv onih, koji su se okomili na te, ali ne počini nepravdu, da ih bez razloga napadneš, jer Bog ne voli napadače! Bojuj protiv njih sve dok ne prestanu progoni. Odustanu li pak od puta nepravde, onda prestani s neprijateljstvom i podržaji ga samo nasuprot tiraninu! (II: 190—191.) O vjerni, budite Božjim svjedocima djelatnom svojom pravičnošću i ne dopustite, da vas mržnja protiv bilo kojeg naroda zavede na bezakonje! Postupajte pravedno, to je bliže pobožnosti, i ispunite vašu dužnost prema Bogu! Zacijelo Bog vidi šta radite. (V: 8.) Malo je dobra u najvećem broju njihovih tajnih savjetovanja, osim onih, koja su posvećena milosrdju ili dobroti ili pomirljivosti medju narodima. Tko ovo potonje promiče, ugadjajući željama Gospodnjim, taj će imati velikog udjela u Njegovoj nagradi. (VI: 169.) Bog vam samo zabranjuje uzimati za prijatelje one, koji protiv vas ratuju zbog vjere, koji vas izgone iz vaše domovine i koji druge pomažu, da vas izagnaju. Oni, koji ih drže svojim prijateljima na istom su stepenu kao i nasilnici. Ne klonite duhom, ne žalostite se; ta vi ste — kao vjernici — jači. Ako ste ranjeni vi, ranjeni su i oni. Ratna je sreća naizmjenična. Borite se na božjem putu istinski i predano!

Rat je dopušten napadnutim i potlačenim, onima koje protjeruju s njihovih domova samo zato, što govore: „Naš je Bog Allah". Kad ne bi Bog suzbijao zlo nekih ljudi putem drugih ljudi, bili bi porušeni samostani, sinagoge i džamije, u kojima se obilno spominje ime Božje. (XXII: 39.)

Zaista Bog neće prominjeniti stanje jednoga naroda, dok se on u svojoj duši ne promijeni. — Radite, pa će zasigurno vidjeti vaš rad Bog i Njegov poslanik. Ničiji trud neće biti upropašten.

Poslaniče, bodri muslimane na borbu; ako vaših bude 20 izdržljivih, pobijedit će 200, a ako vas bude 100, pobijedit će 1000 nevjernika, jer su oni narod, koji ne shvaća. — Bog je sa strpljivim. (Iz sure „Enfâl".)

Stav Hadisa:

Budite čovječni i pravedni izmedju sebe i spram drugih! Imanje i život ljudi neka vam budu sveti i nepovredivi. Čovjek je

djelo Božje i neka je proklet onaj, koji to ruši. (Iz Pejgamberove oprosne besjede.)

Islamske propise o ratu sažeo je halifa Ebu Bekr u dnevnoj zapovjedi svojim vojskovodjama, kad su pošli na Siriju: „Junaci! Kad ste u bitci, ratujte kao junaci i vitezovi! Ne dopustite, da ikad na vas padne ljaga nevjere ili izdaje! Nemojte nikad i nikog unakažavati — ni živog mučiti, ni mrtvog mrcvariti! Ne ubijajte starce, žene i djecu! Ne uništavajte tudje usjeve, ne lomite grane voćkama, a od životinja koljite samo onoliko, koliko je najnužnije za vašu ishranu. Ako naidjete na ljude, koji se, povučeni u svoje ćelije, Bogu mole, takve ljude poštujte i štedite ih i najmanjeg uznemiravanja".

Čovječnost i demokracija*)

Stav Kur-ana:

Zar ne vidiš negatora vjere? To je onaj, koji odbija siroče i ne potiče druge, da nahrane siromaha! Teško onima, koji se doduše Bogu mole, ali zaboravljaju smisao svoje pobožnosti, onima, koji hinje i uskraćuju pomoć nevoljnome. (Sura CX.)

Šta će ti objasniti, šta je to uspon čovječji ?To je: osloboditi roba, nahraniti gladna, nahraniti bližnje siroče i bespomoćna bijednika, a uz to biti od onih, koji vjeruju i koji se medjusobno podupiru u strpljivosti i milosrdju. Eto, ti ustaju na desnu stranu, ti su drugovi sreće. (XC: 12—18.)

U njihovim imetcima (imetcima dobrih muslimana) imaju udjela prosjak i napušteni nevoljnik. (LI: 19.)

Bude li kod diobe ostavštine prisutna vaša daljnja rodbina, siročad i bijedni, darujte im nešto i kažite im koju blagu riječ. (IV: 8.)

Nejmojte grditi one, koji mjesto Boga prizivaju druga božanstva, pa da oni iz neznanja grde i psuju Boga. Mi smo svakome narodu učinili njegov posao zamamnim. Uslijedit će njihov povratak Gospodaru-Stvoritelju, koji će im otvoriti oči i objasniti, šta su nekoč radili. (VI: 108.)

Reci: „Moja molitva, moja pokora, moj život i moja smrt, sve to pripada Bogu, stvoritelju svjetova, komu nema premca. To je moja misija, i ja sam prvi musliman." Reci: „Zar pored Boga, koji vlada svim što postoji, da tražim druge gospodare? Ta svaka duša odgovara za se i nitko tudjeg tereta neće nositi". Uslijedit će povratak vašem Gospodaru- i on će vam objasniti, u čemu ste se jedan od drugoga razilazili. (VI: 163—164.)

---

*) Vidi takodjer predhodne odlomke!

O pravovjerni! Ne ulazite u tudje domove, dok ne zatražite dozvolu i ne pozdravite kućnu čeljad. (XXIV: 27.)

Božje zadovoljstvo pripada onima, koji se odazivaju pozivu svoga Gospodara i obavljaju molitvu, a uz to sporazumno upravljaju svojim općim poslovima dijeleći milodare od dobara, koje smo im poklonili. (XLII: 38.)

Reci: „Ako je Bog samo za vas pripremio Nebo, a ne i za ostale ljude, onda zaželite svoju skoru smrt, ako već istinu govorite". Nu jamačno oni nikada neće smrti poželjeti, zbog grijeha, koje su počinili. Bog podpuno zna prilike nasilnika. (II: 94—95.)

Razdijelili smo vas u narode i plemena, da se medjusobno raspoznajete. Najpobožniji medju vama pred Bogom je najplemenitiji.

Stav Hadisa:

Ruka, koja daje je bolja nego ruka, koja uzima.

Stari narodi su bili rastočeni nepravdom i korupcijom: male prestupnike su progonili, a velike ostavljali na miru. Boga mi, kad bi moja kći Fatima počinila kradju, ja bih joj dao odsijeći ruku. Doći će vrijeme, kada će stara žena sa zlatom na glavi moći proći Arabijom s kraja na kraj, a da joj nitko ništa neće na žao učiniti.

Arap nema preimućstva nad Nearapom niti ovaj nad njim. Svi su ljudi jedna zajednica.

Po svom izboru za halifu Muhamedov (a. s.) drug Ebû Bekr ocrtao je odnos islamskog vladara prema narodu ovim riječima: „Narode, izabran sam vašim halifom, iako nijesam bolji od vas. Ići ću putem, koji mi Kur-an propisuje. Ako se budem ovog putokaza pridržavao, slijedite mi; ako skrenem, vratite me na pravi put!"

Posebni disciplinski propisi

Kur-an:

Jedite i pijte, ali ne pretjerujte, jer Bog ne voli ljude, koji nemaju mjere! (VII: 30.)

O vjerni! Opojna pića, hazardne igre, obožavanje kumira, praznovjerje i gatanje gnjusoba su i djavolji posao. Klonite se toga, da biste se spasli! (V: 92—93.)

Zabranjeno vam je, da jedete meso uginulih životinja, krv, svinjsko meso kao i meso životinja, koje su zaklane uz priziv nekog drugog imena osim Božjeg. Zabranjeno vam je sve, što je udavljeno, premlaćeno, usmrćeno padom ili udarcem ili zaklano od divlje zvijeri. Ovo zadnje je dopušteno, ako je u medjuvremenu zaklano nožem, dok je još davalo znakove života. Zabranjeno vam je meso životinjskih žrtava s poganskih oltara. (V: 4.)

Vjerni će te, Muhamede, pitati, šta im je dopušteno. Odgovori im: „Sve što je dobro i čisto“. Dopuštena su vam jela, koja jedu židovi i kršćani, kao i njima jela, koja vi jedete. Dopušteno vam je, da se ženite poštenim i moralnim muslimankama, židovkama i kršćankama, ali vam je zabranjeno, da s njima živite raskalašeno ili da ih držite kao kurtizane. (V: 5—6.) Onome, koji po potrebi prilika, a ne iz želje za uživanjem ili iz neposlušnosti, prekrši ove zapovijesti, Bog će milostivo oprostiti. (VI: 145.)

Islamska zabrana uživanja opojnih pića ima svrhu, da očuva odpornu snagu pojedinca i zajednice u borbi za opstanak i da održi vedar i prirodan odnos vjernika prema Bogu. Musliman treba, tako rekuć, svakog časa osjećati Božju prisutnost. Bog (dž. š.) ne želi saobraćati s pjanim i pomućenim. Islam traži puno predanje čovjeka vjerskom idealu. Alkoholizam je u odnosu prema Bogu izraz nedovoljnog pouzdanja u Božju milost. Pod drugim vidom promatran, alkoholizam je socijalna bolest, koja ima svoje počelo ili u teškim životnim prilikama ili u duševnoj neuravnoteženosti. Alkohol je, uz prostituciju, osobito djelotvorno sredstvo za porobljavanje naroda i iskorištavanje čovjeka po čovjeku. Alkohol pomućuje razum, umrtvljuje savjest i otupljuje osjećaje. Upotrebljavan u većim količinama, alkohol poživinčuje čovjeka, uništava mu — pored duševnih — još i materijalna dobra i dovodi ga do neuračunljivosti pa nekad i do ludila. Narušeno zdravlje, zločin, prometne nesreće i unesrećeno potomstvo imaju često svoj uzrok u uživanju alkoholnih pića.

Zabranom uživanja krvi, svinjetine i mesa deračih i uginulih (udavljenih) životinja islam promiče jednu vrstu vegetarijanstva. S pravom se u naučnom svijetu ističe, da smanjena upotreba mesa doprinosi poboljšanju zdravlja i tjelesne krepostí. Svinjsko meso je težko probavljivo, te-osobito u toplijim krajevima-prouzrokuje poremećaje u probavi i pogoduje bolestima. Svinja je često raznosač trihine-vlasice i trakavice, dviju glista, koje prouzroukuju teška crijevna oboljenja. Svinja je nečista životinja; nije birljiva u hrani, pa obično ždere i najogavnije odpadke. I po svojoj ćudi svinja se razlikuje od drugih životinja. Nije rijedak slučaj, da krmača požđere svoje mlade. Svinja ne podvrgava svoj spolni život skoro nikakvom redu, što nije slučaj kod drugih životinja. Tako je ovaj stvor postao oličenjem nečistoće i neurednosti. U ranom kršćanstvu je, isto kao u židovstvu, uporaba svinjskog mesa bila zabranjena.

Hazardne igre su teško društveno zlo. Hazarder dovodi često ne samo sebe, nego i čitavu svoju porodicu, pa i širu zajednicu,

na rub propasti. Kockari su uvijek blizu kriminala i poroka. Igrom na sreću stvara se duh nerada i neodgovornosti. Tko dobije, potroši obično u grijehu; tko izgubi, završi u očaju ili zločinu.

Propisi o čuvanju zdravlja i čistoći

Hadis:

O sluge Božje! Liječite se, jer Bog nije stvorio ni jedne bolesti, a da za nju nije odredio lijek. Jedino starost i smrt nemaju lijeka. Ne idite u krajeve, gdje vlada zaraza, niti izlazite iz njih, ako ste se u njima zatekli!

Čistoća je pola vjere. Vjerniku se preporučuje, da se najmanje jednom sedmično okupa. Kupanje nakon spolnog općenja je dužnost. Pejgamberova je predaja, prije i poslije jela prati ruke, zube čistititi, usta izapirati i kosu njegovati. Musliman treba čisto i u redu držati svoje odijelo, svoj stan i sve, gdje se zadržava.

GRIJESI I POKAJANJE

Vjerske zapovijedi i zabrane imaju svrhu, da očuvaju čistoću vjere, život, imetak, čast, mir i slogu medju ljudima. Hotimičnim kršenjem zabrana i propuštanjem vjerskih dužnosti nastaje grijeh. Grijeh je zlo, jer prouzrokuje teške posljedice na ovom i na budućem svijetu.

Posljedice grijeha jesu: 1) kazne, koje su predvidjene za pojedine grijehe; 2) grijeh ocrnjuje i kvari ljudsko srce. Grješnik gubi pravu sposobnost, da razlikuje dobro od zla; 3) u grijehu čovjek upropašćuje zdravlje, čast i imetak; 4) grijeh prouzrokuje grižnju savjesti i osjetljive muke već na ovom svijetu; 5) grijeh nanosi sramotu i šteti čovjekovu društvenom usponu; 6) grijeh udaljuje od Boga, te čovjek zbog griješna života često nema ni u čem sreće ni napredka.

Kao što bolest ili vatra šteti tijelu, tako šteti grijeh duši. Zato se treba od grijeha liječiti. Ali i ovdje važi načelo: „ Bolje sprječiti, nego liječiti!" Grješnik se mora prije svega pokajati i odlučiti, da će se u buduće vladati bezprijekorno. Sastoji li se grijeh od neke propuštene vjerske dužnosti, onda treba tu dužnost naknadno ispuniti. Tko se ogriješi o druge ljude, mora se s njima izravnati i štetu naknaditi, jer za ovakove grijehe nema drugog lijeka.

Sve islamske dužnosti treba jednako ozbiljno shvatiti i medju njima održavati ravnotezu. Vladanje kao dio islama ima prevagu nad obrednom stranom, jer je Muhamed (a. s.) rekao: „Poslan sam, da usavršim plemenite strane ljudskog karaktera". Ima mnogo izreka Muhamedovih (a. s.), iz kojih proizlazi, da su obredi

i vjerski propisi samo sredstva islama, dok je bezprijekorno i plemenito vladanje njegov cilj.

Omalovažavanje vjere i svijesno nijekanje Božjih zapovijedi povlači za sobom odpadanje od islama. Takav predstupnik prestaje biti musliman sve dotle, dok se skrušeno i iskreno ne pokaje. Molitva za pokajanje i obnovu vjere glasi: „Svemilosni Bože! Kajem se i tražim oprosta, što je od mene potekla nevjerna riječ (nevjerno djelo) bilo hotice, bilo nehotice. Bože, kajem se i vraćam Tebi! Primam pravu vjeru islam, samo Tebe vjerujem i samo se u Te uzdajem. Sve što je od Tebe došlo po Tvojim poslanicima usvajam kao živi istinu. Vjerujem Tebe — jedinog Allaha, vjerujem, da je Muhamed Tvoj rob i Tvoj poslanik. Ono što si preko njega objavio moja je vjera i moj spas".

ISLAM I MODERNO DOBA

Pored Kur'ana i tradicije, koju u širem smislu sačinjavaju i životni primjeri Muhamedovih (a. s.) drugova, ima velik broj zasada i propisa, koji su tek kao plod misaonog napora kasnijih naraštaja ili uslijed utjecaja običajnog prava pomuslimanjenih naroda našli svoje mjesto u naukovnoj zgradi islama. Jednog velikog skolastika iz jedanaestog stoljeća, Imâma Al-Gazâli, orijentalisti nazivaju „drugim utemeljiteljem islama", jer je svojim obnoviteljskim radom na polju teologije mnogo doprinio sistematiziranju islamske nauke i dao joj za stoljeća unaprijed odredjen izraz i tumačenje.

Dva su puta, kojima se kretao ovaj naknadni stvaralački razvoj unutar islamskog vjersko-pravnog mišljenja: idjmâ' ili consensus doctorum (saglasnost istaknutih vjersko-pravnih učenjaka jednog razdoblja) i kijâs ili analogijski zaključak (izvodjenje zakonskog propisa za nenormiran slučaj uporedbom sa sličnim, već normiranim, slučajevima). Nema sumnje, da su propisi ove vrste, a pogotovu pozajmice iz običajnog prava ('urf i 'adah), i pored sve opreznosti islamske vjerske zajednice, da se ne povrijedi duh osnovnih vjerskih izvora Kur'ana i Hadisa, poprimili, odnosno već u sebi nosili, ove ili one značajke svojih neposrednih stvaratelja i njihove epohe. One su prema tome u izvjesnoj mjeri izraz jednog odredjenog povijesnog vremena, jednog odredjenog kulturnog stupnja. Iz toga proizlazi, da ne bi morali biti od trajne vrijednosti. U želji, medjutim, da bi se održalo organsko jedinstvo islama za sva vremena, islamska ih je zajednica vjekovima smatrala neprikosnovenim vjerskim propisima, stavljajući ih praktički na isti stepen kao i odredbe Kur'ana.

Usljed povećane opasnosti pred pojavom sektaštva, nekoliko stoljeća iza Muhamedove (a. s.) smrti proglašena su „vrata idjtihâda", t. j. „vrata samostalnog tumačenja vjerskih izvora", zatvorenim. Na mjesto dotadašnjeg odgovornog i slobodoumnog shvaćanja islama, počelo se u svim — pa i najsitnijim životnim pitanjima — pozivati na mišljenja i upute prijašnjih autoriteta. Tako je život stavljen u kalupe, a egzegeza vjerskih izvora se počela kretati više prema slovu nego prema duhu zakona. Consensus doctorum prijašnjih generacija je ujedno time postao u neku ruku vrhovnim mjerilom vjerskog naučavanja, pa je praktički i sam Kur'an preko njega dobivao svoju punu i završnu vrijednost. Razumije se, da su na ovaj način islamskoj zajednici velikim dijelom bili zakrčeni putevi nesmetanog razvoja i da je sami islam u svom preporodnom djelu ostao u neku ruku na pola puta, dok su neke njegove osnovne tendencije pale u zaborav.

Izlaz iz ovog ćor-sokaka povijesnog razvoja pokazali su srednjoarapski istraživači Kur'ana iz osamnaestog stoljeća Vahâbije. Ovi vjerski čistunci najavili su svim novotarijama na području vjere, osobito pak poštivanju svetaca u svakome vidu, najogorčeniju borbu. Iz ovog vahabijskog svijeta ideja rodili su se veliki mislioci i reformatori Džemaluddin Afgânî, Muhammed Abduh, Rešîd Ridâ i Mevlânâ Muhammed Alî, koji su na suvremen i modernom čovjeku pristupačan način počeli tumačiti islamsku nauku.

Idjmâ' ili consesus doctorum može pod promijenjenim uvjetima vjersko-pravnog mišljenja — uz potrebnu uporabu racionalne, da ne kažem znanstvene, radne metode — postati elementom napredka velikih razmjera. Muhamed (a. s.) je običavao reći, da se njegovi sljedbenici neće nikada složiti u nečem što je u biti ubitačno i loše. Drugim riječima, ako islamska zajednica, po glasu svoje savjesti i u najboljem uvjerenju, usvoji neke životne norme, koje u Kur'anu i Hadisu nijesu našle svoju izričitu formulaciju, a koje promiču osnovnu misiju islama, to ona time ide normalnim, po Muhamedu (a. s.) očekivanim, putem.

Da spomenem samo dva primjera za to, kako je konzervativno tumačenje islama omelo društveni napredak, pa dapače stavilo neke islamske narode na niži kulturni stupanj, nego što je bio onaj, u kome su živjeli Arapi u vrijeme Muhameda (a. s.) i prvih halifa.

Dok je za vrijeme Muhameda (a. s.) i četvorice njegovih nasljednika trgovina robljem bila nepoznata u islamskom svi-

jetu, dotle danas ima zaostalih muslimanskih krajeva, u kojima ona cvjeta. Ropstvo je islam zatekao u Arabiji i tolerirao ga samo u obliku ratnog roblja. „Islam, iako nije izričito ukinuo ropstvo“, kaže Osman Nûrî Hadžić, „on mu je ipak svojim propisima zadao snažan udarac i da ovo zlo nije bilo uhvatilo tako dubok korjen u okolnim narodima i da nije prirodjene izopačenosti ljudi, ono bi u islamskom svijetu bilo isčezlo, čim je izumrla generacija, koja ga je održavala“. Kur'an na više mjesta preporučuje i zapovijeda odkupljenje i oslobadjanje robova: „Podajte pismeno oslobodjenje robovima, koji to od vas traže, ako znate, da su to zaslužili svojom dobrotom. Podajte im nešto od vaših dobara!“ (XXIV: 33.) Jedan ajet (V: 22) uvjetuje oprost od Božje kazne za krivu zakletvu oslobodjenjem roba. „Tri vrste ljudi“, kaže Muhamed (a. s.), „naći će na Sudnjem danu mene kao protivnika, a od tih su najgori oni, koji ljude kupuju i prodaju. Neka je proklet svaki onaj, koji svojim radom umnožava broj robova“.

Prvi muslimanski vladar, koji je odobrio trgovinu robljem i koji je — inspiriran bizantinskim primjerom — postavio na svom dvoru evnuhe kao čuvare žena bio je Muavija.

Poligamija — jedna druga kočnica napredka nekih muslimanskih naroda — nije u stvari nikakva islamska, već istočnjačka, institucija. Poligamija je postojala davno prije pojave islama i bila raširena medju narodima, koji nijesu imali ništa zajedničko s islamskim svijetom. Islam je dopustio u principu ograničenu poligamiju, ali je i ovu vezao za tako teške uvjete ,da bi se pod njima jedva mogla održati. Sva je simpatija Kur'ana na strani monogamije (jednoženstva). „Ako ste u strahu, ako se bojite da nećete moći biti strogo pravični prema vašim ženama, onda uzmite samo jednu“. (IV: 3.) „Poligamista će uvijek griješiti“, govorio je Muhamed. „Zato se ženite samo jednom. Ovaj će vam mudri savjet pomoći, da budete pravedni“.

Kako su veliki islamski umovi prvih stoljeća islama gledali na pitanje poligamije, pokazuje slijedeći primjer (prema Osmanu Nuri Hadžiću):

Abasidski halifa Džafer El-Mensur, nakon dugogodišnjeg sretnog braka sa prvom svojom ženom, zaljubi se u neku mladu djevojku i odluči, da je vjenča kao drugu ženu. Kad je to saopćio svojoj prvoj ženi, ona mu je odlučno porekla pravo na to. Džafer pozove u dvor Imama Âzama Ebû Hanifu, velikog islamskog teologa i pravnika, da ga pita za savjet i odluku.

— Koliko žena može vjenčati jedan musliman? — pitao je halifa.

— Četiri! glasio je odgovor.

— Jesi li čula? — usklikne Džafer, okrenuvši se svojoj ženi, koja je stajala na vratima druge sobe.

— Džaferu E-Mensûru dopušteno je samo jednu ženu! upade mu u riječ Imam Âzam.

— Kako to?

— Sir-e, ton, kojim ste se obratili vašoj presvijetloj supruzi, dovoljan mi je dokaz, da prema njoj nećete i ne možete biti podpuno pravedan u smislu Kur'ana, ako se oženite drugom. Stoga ne mogu dopustiti, da se oženite i drugom ženom.

„Iz navedenih citata", primjećuje Hadžić, „vidi se jasno, da ni jedan musliman, koji se tačno drži propisa Kur'ana ne može u isto vrijeme imati nego jednu ženu; da je poligamija u islamu pod izvjesnim uvjetima samo tolerirana i da je zakonodavac može uvijek, kad nadje za shodno, ukinuti". Slično je s institucijom ropstva.

Što se tiče poligamije, to treba primijetiti, da ona može i slobodnim izrazom volje bračnih drugova biti sprječena. Brak je naime po islamskom shvaćanju ugovor, u koji svaka od ugovarajućih stranaka (kontrahenata) može unijeti svoje posebne zahtjeve — pod predpostavkom dakako, da ti ne proturječe bitnosti braka i moralnim pravilima. Žena može dakle kod stupanja u brak posebnim uglavljenjem oduzeti mužu pravo na poligamiju isto kao što na ovaj način može osigurati sebi pravo razvjenčanja.

Dekadentni utjecaj istočnjačkih običaja na muslimanski društveni život odrazio se uopće osobito jako u okviru ženskog pitanja. Stav Kur'ana prema ženama iznesen je na predhodnim stranicama ove rasprave. O stvarnom položaju muslimanske žene u Muhamedovo (a. s.) doba piše jedna istaknuta turska književnica u djelu „Znamenite muslimanske žene" ovo: „Činjenice ostaju činjenice i nikakva izmišljotina ne može baciti sjenku na svijetli obraz Muhamedov u njegovu odnosu prema ženama. Iz historijskih dokumenata jasno se vidi, da su žene za vrijeme Muhameda i prvih halifa sasvim slobodno dolazile u dodir s muškarcima, primale posjete oba spola, šetale s njima na ulici, posjećivale džamije i druge društvene institucije. Ljetopisci toga vremena pričaju nam, da je jednog dana Muhamed primijetio na Esmi, kćeri Ebu Bekrovoj, jedan dio tijela, koji se je vidio kroz tijesnu tanku haljinu i rekao joj: „Esma nije baš zgodno, da se u žena vide drugi dijelovi tijela osim ruku i lica".

„Za vrijeme Muhameda bio je običaj", piše Hadžić, „da mlade udovice dolaze u muško društvo i tamo prave poznanstvo, da bi

se mogle udati. Pošto su neke od njih svojim ukrasima i raskošnim odijelima mutile poglede strasnih šejhova, oni bi se potužili Muhamedu: „Ja im ne mogu oduzeti ono što im je Bog dao“ — odgovarao im je Muhamed.

Za primjer izrodjavanja čisto vjerskih obrednih ustanova spominjem îtićaf. To je izolacija jednog ili više učenih ljudi u zadnjoj dekadi mjeseca ramazana u svrhu vjerskog studija i razmišljanja. Za to vrijeme svaka pojedina muslimanska općina se brine za njihovo uzdržavanje. Ova ustanova ima očito svrhu, da podupre razvitak islamske nauke i nesmetanog istraživanja. Danas se medjutim u îtićaf zatvaraju poluobrazovane hodže, koji se nekada jedva znaju podpisati, mjesto da se za tu svetu misiju, za tu godišnju dotaciju za nauku i prosvjetu, iznadju visoko prosvijetljeni i misaoni ljudi, koji za vrijeme itićafa mogu nešto pozitivno stvoriti.

Is svega ovoga proizlazi, da je potrebno obnoviti nepatvoreni duh islama i dati novi pravac razvoju islamskog mišljenja. Ova vjerska obnova i osvježenje, koje je — kako sam rekao — već duže vremena u toku, je uvjetovano slijedećim činjenicama: 1) samostalnim i izravnim proučavanjem Kur'ana, 2) oštrijom kritikom predaje, poimenice kritikom teksta navodnih Muhamedovih izreka, 3) odstranjivanjem svih u toku vremena pridošlih primjesa, osobito strogog i suhoparnog židovskog kazuizma (isrâiliyât), 4) jačajućim saznanjem, da vremenski i povijesno uvjetovane, drugorazredne, odredbe Božjeg poslanika (odredbe, koje se tiču vanjskog načina života) ne moraju za se zahtijevati trajnu vrijednost za sva vremena, 5) jačim naglašavanjem vjerskog osvjedočenja (îmâna) naprama mehaničkom obavljanju zakona i 6) prilagodjenjem prijašnjih pravnih pravila zahtjevima životne svrhovitosti, prometa i socijalnih prilika (istihsan).

Islam ima sve značajke univerzalne vjere, koja u svemu može zadovoljiti potrebe i očekivanja modernog čovjeka. „Vjera je razum“, rekao je jednom prilikom Muhamed (a. s.) definirajući pojam vjere. „Ne primaj ništa, što se ne može znanošću prokontrolirati“, stoji u Kur'anu. „Bog ti je dao sluh (da čuješ), vid (da vidiš), srce i pamet (da osjetiš i razmisliš): za sve ove organe ti si odgovoran Bogu“. (XVII: 36.) Čitavim nizom ajeta Kur'an podstrekava na slobodno razmišljanje i na kulturno uzdizanje. Evo nekoliko od njih: „U stvaranju neba i zemlje, u izmjeni dana i noći, doista ima mnogo znakova za inteligentne ljude (III: 120), a oni koji o tome razmišljaju doći će do saznanja, da ništa uzalud stvoreno nije. (III: 191.) „Ono što ne znate i ne razumijete pitajte učene ljude“. (XXI: 7.) „Ti vidiš brda i planine i čini ti se,

da miruju kao okamenjeni, a oni u stvari lete poput oblaka". (XXVII: 88.) „Sve u svemiru pliva". — „Uistinu vaš je gospodar Bog, koji je stvorio nebesa i zemlju i onda uspostavio ravnotežu. Neprestane izmjene dana i noći, sunce, mjesec i sva ostala nebeska tijela podvrgnuta su Njegovim vječnim zakonima. Čovječe, budi, svjestan, da samo Bogu pripada moć stvaranja i vladanja Svemirom. Neka je blagosloveno ime Boga, gospodara svjetova". (VII: 54.) „Putujte zemljom i promatrajte djela Božjeg stvaranja". (XXIX: 20.) „Da li se mogu uporediti ljudi učeni s neznalicama, slijepci s onima, koji vide, tama sa svijetlom, vatra s ledom, živi s mrtvima? Da li vi o tome razmišljate?" (XXXIX: 9.)

Islam je vjera prirode, vjera života i razvoja, a ne nirvane i utopističkih sanja. Eto tako je veliki književnik Bernard Shaw mogao reći, da je Muhamed jedan od najvećih apostola i da je postigao ogromne uspjehe ondje, gdje su drugi posve zakazali. Veliki pak mislilac Goethe dao je islamu ovu legitimaciju: „Muslimanskoj nauci ne fali ništa. Mi sa svim našim sistemima nijesmo dosegli dalje, i nitko nikada neće dalje doseći. Nitko nije kategorički imperativ vjerovanja dotjerao tako daleko kao Muhamed".

Tumačenje stranih i manje poznatih riječi i izraza

akšam = večer, večernja molitva

džamija = bogomolja, u kojoj se pored dnevnih molitava obavljaju svečane molitve (za razliku od mesdžida, gdje se obavljaju samo dnevne, odnosno večernje, molitve). Džamija je dakle jedna vrsta zborne crkve.

džemat (pravije: džema'at) = molitveni skup, vjerska općina, župa

farz = obvezatna (naglašena) vjerska dužnost, koja se temelji na Kur'anu

Hadis = tradicija, predaja

hutba = poučni vjerski govor

ikindija = poslijepodnevna molitva

ilmijja = stalež vjerski obrazovanih ljudi, duhovne osobe

imam = predvodnik u molitvi, dušobrižnik, prvak

jacija = noćna molitva pred spavanje

klanjanje namaza = obavljanje molitve klanjanjem

Kur'an = sveta knjiga muslimana. Prvotno značenje riječi Kur'an je predavanje, prenos. Kur'an treba ocjenjivati kao govorenu (živu) riječ, a ne literarno djelo. Muhamed nije znao čitati ni pisati. On je tek znao čitati knjigu života.

Lejletul-Kadr = Noć odredjenja. 27. noć ramazana, u kojoj je objavljen Kur'an.

nijjet = naum, odluka

minber = uzdignuta propovjedaonica za svečane zgode u pročelju džamije.

muezin ili mujezin = oglasivač molitve, pomoćni svećenik-sekundant, čuvar džamije.

podne = podnevna molitva

ramazan = mjesec posta. Traje 30 dana.

rekât = dio (član) molitve

rukû' = pregib

rukun, množina erkân = stup, podrška

sabah = jutro, jutarnja molitva

selam = pozdrav „Esselamu alejkum!“ = Neka je mir Božji s vama!

predati selam = istupiti iz posvećenog stanja molitve okretanjem glave na desnu pa na lijevu stranu uz izgovaranje pozdrava „Esselamu alejkum ve rahmetullah“ = Neka je mir i milost Božja s vama!

Subhane rabbijel-ealâ (vidi str. 13) = Slava mome uzvišenom Bogu!

sura = odlomak iz Kur'ana.

sunnet = primjer Božjeg poslanika, vjerska dužnost, koja se temelji na tradiciji, a ne na izričitom zahtjevu Kur'ana.

sonsunnet = „posljednji sunnet", završna molitva iza obligatnih namaza, koja se temelji na tradiciji.

šefaat = zauzimanje, zagovor

učiti ili donijeti tekbire = psalmodirati formulu „Allahu ekber" = Bog je najveći!

vadžib = vjerska dužnost, koja se temelji na tradiciji, ali koju je Muhamed s takovom rigoroznšću obavljao, da je teolozi smatraju skoro farzom. (Vidi: farz.)

vaktovi- množina od vakat = vrijeme molitve, razmak izmedju jedne i druge molitve.

zanijjetiti = stvoriti odluku.

Takvim = vjerski kalendar.

Hidžret ili Hidžra = iseljenje Muhameda (a. s.) i drugova iz Meke u Medinu. Hidžra nije bijeg, već plansko napuštanje nemoguće atmosfere u poganskoj Meki i odlazak u organiziranu muslimansku općinu u Medini. Dok je bijeg izraz poraza, Hidžra je početak naglog širenja islama u Arabiji i u ostalom svijetu.

Literatura

Mushaf (Kur-an), izdanje Vakufske Direkcije u Sarajevu, god. 1356 po Hidžri.

Osman Nuri Hadžić, Muhamed i Koran. Kulturna istorija islama, prvi dio, Beograd 1931.

Dr. S. M. Abdullah, Der Islam und das Schwert, Vortrag, gehal- von Dr. S. M. Abdullah, Imam der Moschee zu Berlin, Berlin, bez oznake godine.

Emir Šekib Arslan, Zašto su muslimani zaostali a drugi napredovali. Preveli Dr. Šaćir Sikirić i Muhamed Pašić, Sarajevo 1934.

Razni brojevi „Glasnika Islamske vjerske zajednice" (Sarajevo), „The Islamic Literature" (Lahore), „The Islamic Review" (Woking) i drugih časopisa.

SADRŽAJ

Stranica

Predgovor . . . . 3— 4

Šta je islam? 5

I. Islamsko vjerovanje: 1) Vjerujem Boga, 2) Vjerujem Božje andjele, 3) Vjerujem Božje knjige — Kur-ân —, 4) Vjerujem Božje poslanike — Muhamed (alejhisselâm), 5) Vjerujem Kader-odredjenje . . . . 5— 8

II. Islamske vjerske dužnosti:

1) Kelimei-šehadet (očitovanje temeljnog kreda) . . 8— 9

2) Dnevne molitve (namazi) — Čistoća — Pranje prije molitve (abdest) — Kupanje — Simbolično pranje (tejemmum) — Pokrivanje tijela — Vrijeme dnevnih molitava (namaza) — Poziv na molitvu (ezan) — **Sastavni dijelovi molitve** (str. 12) — 1) Stajanje — 2) Recitiranje Kur-ana — 3) Pregib (ruku') — 4) Prosternacija (sedžda) — Sjedenje — Farzovi i sunneti u pet dnevnih namaza — Molitveni tekstovi ili učenje u namazu — Prijevod molitvenih tekstova — Kunut-dova — Nezavisna molitva (dova) na zadnjem sjedenju — Prijevog — Šta se recitira na kome članu — Najava molitve (ikamet) — Kako se klanja jutarnja molitva — Kako se klanja večernja molitva — Kako se klanja podnevna molitva — Kako se klanja ikindija (poslijepodnevna molitva) — Kako se klanja jacija (noćna molitva) — Učenje poslije namaza — Prijevod predhodnih molitvenih formula na arapskom jeziku — Zajednička molitva — Svečana molitva petkom (džuma) — Riječ dvije o dnevnim molitvama — Prigodne molitve — Molitva za umrlog — Teravija — Svečana bajramska molitva . . . 8—23

3) Post . . . . , 23—24

4) Godišnji vjerski prirez i druge socijalne dužnosti . 24—25

5) Hodočašće na Meku (hadž) . . . . 25—26

Riječ-dvije o islamskim dužnostima 26

Bajrami . . . . , 26—27

Stranica

III. Islamsko vladanje: Opća načela — Kur-anski propisi o vladanju — Hadiski propisi o vladanju — Islam prema drugim vjerama — Vladanje muslimana prema domovini, državi i vlastima — Islam o radu i nauci — Vladanje muslimana prema ženama i djeci — Islam o životnoj borbi, idealizmu i ratu — Čovječnost i demokracija — Posebni disciplinski propisi — Propisi o čuvanju zdravlja i čistoći . . . . 27—37

Grijesi i pokajanje . . . . 37—38

Islam i moderno doba . . . . 38—43

Tumačenje stranih i manje poznatih riječi i izraza . . . . 44—45

Literatura . . . . , 45

Sadržaj . . . . , 46—47

Zadatci „Muslimanske Biblioteke“

„Muslimanska Biblioteka“, koja ovom knjižicom stupa u život, je namijenjena:

1) proučavanju vjerske, kulturne i političke prošlosti bosansko-hercegovačkih i sandžačkih muslimana,

2) znanstvenoj i beletrističkoj obradi suvremene vjerske, nacionalne i društvene problematike bosansko-hercegovačkih i sandžačkih muslimana,

3) obrani životnih interesa, časti i vjere bosansko-hercegovačkih i sandžačkih muslimana,

4) širenju prosvjete medju iseljenim slavenskim muslimanima i

5) promicanju modernog i zdravog tumačenja islama.

„Muslimanska Biblioteka“ će objavljivati svoja redovna izdanja na hrvatskom jeziku. Izvanredna izdanja izlazit će na stranim jezicima.

Članom „Muslimanske Biblioteke“ postaje po želji svaki kupac obadviju do sada izašlih knjiga, ako je knjige nabavio kod izdavača ili njegovih povjerenika. Kod kupnje budučih izdanja „Biblioteke“ članovi će uživati 20% popusta. Članstvo u „M. B.“ nije vezano za članarinu niti za bilo kakve druge obaveze. Jedina (moralna) obaveza članova je, da podupiru nastojanja „Muslimanske Biblioteke“.

„Muslimanska Biblioteka“ ima svoje privremeno sjedište u Beču. Rukopisi se šalju na adresu: Wien V, Rechte Wienzeile 79/9.

Rukopisi se ne vraćaju.

Smail Balić,
privremeni izdavač i
urednik „Muslimanske Biblioteke“

Kao 3. knjiga „Muslimanske Biblioteke“ izaći će:

„Kratka uputa u kulturnu povijest bosansko-hercegovačkih muslimana“ od dra Smaila Balića u obimu od — po prilici — 60 stranica.

Uz ovu knjižicu priložena je etiketa s napisom „Muslimanska Biblioteka. Knjiga 1.“, koju treba prilijepiti uz gornji rub prve izašle knjige („Etičko naličje bosansko-hercegovačkih muslimana“).